

Yanlış Anlaşılan Fetih ve İlk Örnekler

Sadık Eraslan*

Özet

İslâm fetihleri, kaynağını Kur'an ve Hz. Peygamber (s.a.s.)' in bizzat söz ve davranışlarından almıştır. Dolayısıyla her konuda olduğu gibi bu konuda da kaynaklarda yer alan bir takım kaide ve kurallar da vardır. Hz. Peygamber (s.a.s.)' in devrinde yapılan tüm fetihler ve bu fetihler sebebiyle yapılan silahlı mücadelelerin temelinde savunma amacı vardır. Başta Bedir Gazvesi olmak üzere Uhud ve Hendek gazveleri tamamen Medine çevresinde cereyan eden ölüm-kalım savunma mücadeledir. Hicretten evvel olduğu gibi, hicretten sonra da daima Müslümanlar ve Hz. Peygamber (s.a.s.) müşriklerin baskı ve zulümleri ile karşı karşıya kalmışlardır.

Müslümanlar ve özellikle Hz. Peygamber (s.a.s.) sadece İslâm'a davet görevi ile yetinmek istemişlerdir. Zaten Hicret öncesi Mekke hayatında ilâhi izin henüz verilmediği için her şeye rağmen Müslümanlar savunmak için de kaba kuvvet kullanmamışlardır. Hicret'ten sonra da silahlı mücadele ile savunma izni çıkmasına rağmen, daima saldıran veya Bedir Gazvesi için olduğu gibi, saldırmak için hazırlıklar yapan müşrikler olmuşlardır. Buna rağmen başta Hz. Peygamber (s.a.s.) olmak üzere Müslümanlar barıştan ve en azından kan dökülmemesinden yana olmuşlardır.

Bunun en güzel örnekleri Medine ve Mekke'nin İslâmlaşmasıdır. Medine İslâmlaşması hiçbir silahlı güç kullanmadan; tamamen bir tebliğ ve güzel örnek olmanın eseridir. Mus'ab b. Umayr gibi bir fedakâr sahabinin rehberliğinde ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in emriyle yapılan bir eğitim-öğretim sonucunda gerçekleşmiştir. Mekke ise, düşmanın da olsa kanının dökülmemesi için dünya tarihinde eşine rastlanmayan çabalar sarf edilmiştir. Öyle ki, en ağır suçlular bile affedilmişlerdir. Bir fetih olarak kabul edilen Hudeybiye ise tamamen bir barış antlaşmasından ibarettir. Onun için yegâne örneğimiz olan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in fetih felsefesi esas itibarıyla gönüllerin fethi ve barış maksatlıdır. Yanlış zannedildiği gibi bir işgal ve kan dökme amaçlı değildir.

Anahtar Kelimeler: Mekke, Medine, Hudeybiye, Fetih, Gazve, Sahabe.

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı. sadik.eraslan@diyanet.gov.tr

The Misunderstood Conquest and Its First Examples

Abstract

The source of Islamic conquests, come from the Quran and from the words and actions of the Prophet (pbuh) himself. Therefore, as in every subject, there are also a number of rules and principles in the sources. The basis of all conquests made during the period of the Prophet (pbuh) and the basis for the armed struggles due to these conquests is the aim to defend. Battle of Uhud and Khandaq, especially The battle of Badr also known as Gazwa-i Badr, are death-survival defenses that take place entirely around Medina. As it was before migration, Muslims and The Prophet (pbuh) faced the oppression and persecution of the polytheists.

Muslims and especially the Prophet (pbuh) only wanted to settle for the invitation to Islam. As a matter of fact, Muslims did not use brute force to defend themselves during the Mecca era as divine permission had not been given yet. Despite the fact that the permission to defend with arms came after the migration, they were the polytheists who always attacked or made preparations to attack, like the Battle of Badr. Despite this, Muslims, foremost the Prophet (pbuh), favored peace and at least no bloodshed. The best examples of this are the Islamization of Medina and Mecca. Islamizations of Medina without using any armed force; it is the work of being a complete communique and a good example.. Under the guidance of a devotee companion like Mus'ab b Umayr it occurred as a result of an education made by the order of the Prophet (pbuh). Mecca, on the other hand, unprecedented efforts in the history of the world to prevent bloodshed was made, even of the enemy. So much so that even the most serious criminals were forgiven. Treaty of Hdaybiyyah, which is accepted as a conquest like the examples above, consists entirely of a peace treaty. Therefore, the conquest philosophy of Prophet Muhammad (pbuh) is essentially peaceful. It is not intended for an occupation or bloodshed as it is wrongly thought.

Key Words: Mecca, Medina, Hdaybiyyah, Conquest, Ghazwe, Companions.

Giriş

Fetih: Arapça'da "açma, yol gösterme, hüküm verme, galibiyet ve zafere ulaştırma" anlamlarına gelen fetih (feth, çoğulu futuh, bunun da çoğulu futuhat), terim olarak İslâm'da meşru görülen savaşlar hakkında cihad kelimesine benzer şekilde kullanılmıştır. O da Müslümanların gayri Müslimlerden gerçekleştirdikleri toprak kazançlarını tarihte ve günümüzde bilinen diğer istila ve sömürü savaşlarından ayırmak amaçlıdır.

Kaynağı da Müslümanların geçmiş ve gelecekteki maddi manevi zaferlerinden bahseden Fetih suresidir.¹ Söz konusu ayetlerden bir kısmı şöyledir: “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.”² İslâm sancağı altında Hz. Peygamber (s.a.s.) ile sahabe tarafından gerçekleştirilen zaferlerle dolu sefer ve savaşlar için kaynaklarda sık sık bu terime yer verildiği görülür. Ancak burada kelimenin yalnız maddi yönden fetih manası taşıdığı söylenemez; kelime öncelikle ve daha çok, kalbi ve aklı İslâm gerçeğine açmak, ikinci olarak da İslâm mesajının önündeki engelleri kaldırmak, insanın kalbine ve aklına ulaşmayı mümkün kılacak ortamı hazırlamak anlamına gelir. Fetih kelimesinin bu yorumu Hz. Peygamber (s.a.s.)’in hadislerinden anlaşılmaktadır. Medine’nin savaşız fethedilmesi ve İslâm’a kazandırılması hakkında Allah Resulü’nün, “Ülkeler ve şehirler zorla alınır, Medine ise Kuran ile fethedilmiştir” veya başka bir rivayette ifade edildiği gibi “Mekke kılıçla fethedildi, ancak Medine Kuran’la fethedildi”³ dediği kaydedilir. Bu mecazi kullanımı gösteren Kuranî delil ise Fetih suresinin, “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik”⁴ mealindeki ilk ayetidir. Çünkü bu ayet ve daha sonra gelen ayetler askeri bir zaferin değil Mekkelilerle 6 (628) yılında yapılan Hudeybiye Antlaşması’nın arkasından inmiştir. Birçok sahabe bu antlaşmayı kendilerini, Hz. Peygamber (s.a.s.)’i ve İslâmiyet’i küçük düşürücü mahiyette bulmuş ve bu durum onları hoşnutsuzluğa ve hatta itaatsizliğe sevk etmişti. Hâlbuki Resul-i Ekrem (s.a.s.), insanların Allah’ın davetine en çok barış ortamında kulak vereceğini bildiği için Mekkelilerin önerilerini kabul etmişti. Nitekim vahiy onun bu görüşünü desteklemiş ve Hudeybiye Antlaşması’nı “feth-i mubin” (apaçık bir fetih) olarak nitelendirmiştir.⁵

Bir Müslüman için hayatın her safhasındaki her türlü fiil ve davranışlarında ölçü şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.s.)’dir. Az evvel belirtildiği gibi, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in fetih ile ilgili düşünce ve

¹ Fayda, Mustafa, “Fetih”, DİA, XII, s. 467.

² Fetih, 48/1-3.

³ El-Beyhaki, Ebubekir, Şuabu’l-İman, Tahkik: Abdu’l-Ula Abdu’l-Hamit, Yayın: Mektebetu’r-Ruşd, c. II, s. 531, NO: 1342, 2003

⁴ Fetih, 48/1

⁵ Fayda, Mustafa, “Fetih”, DİA, XII, s. 468.

icraatlarının en çarpıcı örnekleri Medine ve Hudeybiye fetihleridir. Tabii bunlara Mekke Fethi'ni de eklemek lazımdır. Zira bu üç fetihden her birinin kendine özgü çok önemli özellikleri vardır. İslâm fetih tarihi boyunca özellikle bu üç fethin Müslüman fatih ve mücahitlere esas örnek olması ideal olanıdır. İlk fetih olan Medine'nin İslâmlaşması, tamamen Hz. Peygamber (s.a.s.)'in üsve-i hasene'ye (güzel örnek) dayanan tebliğ metodunun eseridir. Onun için Medine Fethi'nin Akabelerden başladığını söyleyebiliriz. Akabe toplantılarında Hz. Peygamber (s.a.s.) ile bir araya gelen müstakbel Ensar, O'nu ilk gördüklerinde adeta büyülediler. Allah O'nun hem suret ve hem de siretinde öyle bir çekicilik oluşturmuştu ki, Yahudi âlimi Abdullah b. Selâm gibi insanlar bile o simada yalan olmayacağını itiraf edeceklerdi. Onun için Hz. Peygamber (s.a.s.) Abdullah b.Selâm'ı cennet ile müjdelemişti.⁶ Medineliler de daha Akabe toplantılarında bu nebevi cazibenin etkisi altında kalmış ve bu dini kendilerine öğretecek bir muallim istemişlerdi. Bu çok şerefli görev de Mekke'nin hem çok zarif ve hem de ikna kabiliyeti yüksek bir hatibi olan Mus'ab'a nasip olmuştu. Medine'ye giden muallim Mus'ab, halka İslâmiyet'i anlatmakla yetinmemiş, aynı zamanda fiil ve davranışlarında da Hz. Peygamber (s.a.s.)'i taklit ederek üsve-i hasene olmuştu. Nitekim ileride örnekleri verileceği gibi, nice seferler İslâm'ı tebliğ esnasında müşriklerden bazıları ellerinde silahlarıyla kendisine engel olmaya çalışmışlardı. Ancak son derece öfkeli bir şekilde üzerine giden bu kişiler, Mus'ab'ın güzel örnekliği karşısında kısa zamanda Müslüman olmuşlardı. Öyle ki, kısa bir zaman içerisinde Medine yerlileri olan Evs ve Hazreç kabilelerinden İslâm'ın girmediği ev kalmamıştı. Onun için Medine'nin İslamlaşması silah ve asker kullanılmadan gerçekleşen bir fetih olarak İslâm tarihine geçmiştir.

Hudeybiye'ye gelince bu sadece bir barış antlaşmasından ibarettir. Ancak görünüşte son derece Müslümanların aleyhine olan çok çetin bir antlaşmadır. Antlaşmada yer alan bazı şartların ağırlığından dolayı başta Hz. Ömer olmak üzere Müslümanların çoğunluğu tepki göstermişlerdi. İleride anlatılacak bu hassas durum karşısında Hz. Peygamber (s.a.s.) zaman

⁶ Abdullah ibn Selâm için bkz. Ebu Zar', Abdurrahman, Tarihu Ebi Zar'a e'd-Dimaşki, (Yayın: Mecmau'l-luğati'l-Arabiyye), c. 1, s. 649, Dimaşk, Tarihsiz.

zaman konuyu sadece eşi Ümmi Seleme validemizle istişare etmek durumunda kalmıştı. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) bütün bu sıkıntılara karşı göğüs germiş ve barış düşüncesinden geri adım atmamıştır. Daha önemlisi, her türlü mağduriyete rağmen muhatapları da can düşmanı müşrikler olmasına rağmen kendisi verdiği sözden dönmemiş ve dosta, düşmana Muhammedu'l-Emin olduğunu bir daha göstermişti.

Mekke Fethi'ne gelince bu, başlı başına ders ve ibret verici olaylarla doludur. İleride verilecek örneklerinde görüleceği gibi Mekke Feth'i benzersiz bir gönül kazanma ile sonuçlanmıştır. Yıllardır Müslümanlara zulüm eden, onları memleketlerinden çıkaran, Allah'ın evi; Kâbe'yi bile ziyaret etmelerine müsaade etmeyen nice insanlar affedilmiş ve bir intikam anlayışı güdülmemişti. Allah Resulü (s.a.s.)'nün âlemlere rahmet oluşunun en güzel göstergelerinden biri olmuştu. Düşmanın bile kanı dökülmesin diye mümkün olan her yola başvurulmuştu. İşte bütün bu açık örnekler ortada iken ve esas hedef gönüllerin fethi olduğu halde, günümüzde olay tamamen yanlış aktarılmaktadır. Bu gün için Fetih denilince ilk önce savaşlar, memleketleri ele geçirip işgal etmeler olarak yansıtılmaktadır. Hâlbuki Hz. Peygamber (s.a.s.)'in fetih felsefesinin böyle olmadığı ve temelinde Allah Resulü (s.a.s.)'nün büyük ahlakı olan bir gönül fethinden ibaret olduğu ileride örneklerle anlatılmaya çalışılacaktır.

Fethin diğer bir özelliği de Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mucizevî müjdelere mazhar olmasıdır. Özellikle Hendeğin savaşındaki olaylar çok dikkat çekicidir. Bu savaşın hazırlıkları esnasında Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından bir taşın balyoz ile kırılmasında ortaya çıkan ve Salman-ı Farisi tarafından da görülen kıvılcımların hikmetinin sorulması üzerine Allah Resulü (s.a.s.) ünün verdiği müjdelere de fethin aynı zamanda nasıl bir mucizevî yönünün de olduğunun delili olsa gerek. Olay şöyle: Amr b. Avf dedi ki, “ben, Selman, Numan b. Mukarrın ve ensardan altı kişi ile beraber hendeğin kırkinci zirainde toprağı kazıyorduk. Biz kazmaya devam ettik ta önümüze bir tümsek çıkana kadar. Bir de baktık ki yuvarlak, bembeyaz kocaman bir kaya. Elimizdeki demirden alet kırıldı. Biz de zor durumda kalınca Selman'a başvurduk ve dedik ki, ‘çabuk Hz. Peygamber (s.a.s.)'e bu kayanın durumunu haber ver. Biz vazgeçelim mi? veya emirleri nedir? Biz O'nun planının aksine hareket etmek istemiyoruz. Selman Hz. Peygamber (s.a.s.)'e vardı, kendileri Türk usulü yapılmış bir çadırda idiler. Dedi ki, “ey

Allah'ın Resulü! Annemiz babamız sana feda olsun, sert bir kaya çıktı ve elimizdeki alet kırıldı. Biz de zorlandık, ne emir buyurursunuz?” Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) Selman ile birlikte hendeğe indiler. Biz de bir kenara çekildik. Balyozu Selma'nın elinden aldı ve bir vuruş yapınca kaya yarıldı ve Medine'nin her iki yamacını aydınlatan bir ışık görüldü. Öyle ki, karanlık gecenin ortasında birden bir lambanın yanmasına benziyordu. Hz. Peygamber (s.a.s.), fetihlerde getirilen şekilde tekbir getirdi. Müslümanlar de hep birlikte tekbir getirdiler. Sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) ikinci sefer kayaya vurdu. Yine birincisi gibi Medine'nin her iki yamacını aydınlatan bir ışık görüldü. Öyle ki, karanlık gecenin ortasında birden bir lambanın yanmasına benziyordu. Hz. Peygamber (s.a.s.) fetihlerde getirilen şekilde tekrar tekbir getirdi. Müslümanlar de hep birlikte tekbir getirdiler. Sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) üçüncü sefer kayaya vurdu ve onu parçaladı. Yine Medine'nin her iki yamacını aydınlatan bir ışık görüldü. Öyle ki, karanlık gecenin ortasında birden bir lambanın yanmasına benziyordu. Hz. Peygamber (s.a.s.) fetihlerde getirilen şekilde tekrar tekbir getirdi. Müslümanlar da hep birlikte tekbir getirdiler. Sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) Selman'ın elinden tuttu ve yürüyüp ilerlerken Selman dedi ki, “ey Allah'ın Resulü (s.a.s.) annem babam sana feda olsun, ben daha evvel hiç görmediğim bir şey gördüm.” O zaman Hz. Peygamber (s.a.s.) topluma döndü ve buyurdu ki, “Selman'ın dediği şeyi siz de gördünüz mü?” Hep birlikte “evet ey Allah'ın Resulü (s.a.s.) annemiz babamız sana feda olsun biz de, sen kayaya vurduğunda dalgalar halinde bir ışığın çıktığını gördük. Siz de tekbir getiriyordunuz. Başka da bir şey görmüyoruz.” Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) “doğru söylüyorsunuz, birinci sefer vurduğumda sizin parladığını gördüğünüz ışıkla bana Hire ve Kisra'nın Medain'indeki⁷ sarayları görüldü ki bunlar parlayan köpek azı dişlerine benziyordu. Cebrail de bana, ümmetimin buralara hâkim olacağını söyledi. Sonra ikinci sefer vurduğumda sizin parladığını gördüğünüz ışıkla bana Bizans'ın kırmızı sarayları görüldü ki bunlar parlayan köpek azı dişlerine

⁷ Medain, İslam'ın ilk yıllarında Sasani Pers İmparatorluğunun başkenti idi. Kisra'nın sarayı burada bulunuyordu. Hz. Ömer zamanında İran fethedilince bu şehir de Müslümanların eline geçti ve Hz. Peygamber (s.a.s.) in haber verdiği fetih mucizesi gerçekleşmiş oldu. (Bkz. İbnu'l-Esir, el-Kamil fi't-Tarih c.II, s. 465-466, Tercüme: Ahmet Ağırakça, İstanbul, 1986).

benziyordu. Cebrail de bana, ümmetimin buralara hâkim olacağını söyledi. Sonra üçüncü sefer vurduğumda sizin parladığını gördüğünüz ışıkla bana San'a (Yemenin başkenti) sarayları göründü ki bunlar parlayan köpek azı dişlerine benziyordu. Cebrail de bana, ümmetimin buralara hâkim olacağını söyledi. Müjdeler olsun onlar galip gelecekler, müjdeler olsun onlar galip gelecekler, müjdeler olsun onlar galip gelecekler" diye buyurdu. Müslümanlar da bu sözleri birbirlerine müjde olarak haber verdiler. Müslümanlar (bu müjdeyi içerisinde buldukları hendek savaşı şartları için de geçerli kabul ederek) dediler ki, "Allah'a hamd olsun. Ne doğru söz vermedir ki, Allah bize kuşatmadan sonra zafer vaat etti." Tam bu esnada Ahzab orduları göründü. Müslümanlar da, "işte Allah'ın bize vaat ettiği budur ve Allah ile Resülü doğru söyledi" dediler. Böylece bu durum Müslümanlara ancak iman ve Allah'a teslimiyet kazandırdı⁸. Bu arada münafıklar fırsattan istifade harekete geçerek fitne mekanizmasını faaliyete geçirmeye çalıştılar. Ashaba hitaben dediler ki, "size hayret edilir! Bu işe nasıl aldanırsınız? (Muhammed) size bir şeyler anlatıyor, sizi umutlandırıyor, size boş şeyler vaat ediyor; size Yesrib'de (Medine) iken Hire ve Kisra saraylarının kendisine görüldüğünü ve bunların sizin için fethedileceğini haber veriyor. Oysa siz hendek kazıyorsunuz ve çıkıp ta meydan savaşı yapamıyorsunuz." Bu durum üzerine şu ayet indi: "Ve o zaman münafıklar ile kalplerinde hastalık (iman zayıflığı) bulunanlar: Meğer Allah ve Resülü (s.a.s.) sadece bize kuru vaadlerde bulunmuşlar!"⁹ diyorlardı.¹⁰ Zira burada başta Yemen ve Şam diyarı olmak üzere daha o tarihte birçok bölgenin Müslümanlar tarafından fethedileceğinin kendisine gösterildiği Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından ifade buyrulmuştu. Nitekim verilen bu müjdeler kısa bir müddet sonra aynen gerçekleşti. Buna benzer başka da, bizim burada yer veremediğimiz mucizevî fetih müjde ve bilgileri çoktur. Ancak biz burada, daha ziyade önemine inandığımız Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Fetih felsefesi ve buna bağlı olarak Fetih-Ahlak münasebeti üzerinde durmak istedik.

⁸ Ahzab, 33/22.

⁹ Ahzab, 33/12.

¹⁰ Bkz. El-Beyhaki, Ebubekir, Delailu'n-Nubuvveti ve Ma'rifetu ehvali Sahibi's-Şeriatı, Yayın: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, c.III, s. 419,420. Beyrut, 1405.

Tabi ki, ahlak denince bir Müslüman için yegâne ölçü Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ahlakıdır. Fetih yukarıda da belirtildiği gibi aynı zamanda İslâm'a, Müslümanlara insanlığın, beldelerin ve en önemlisi de gönüllerin kapısını açmaktır. Allah yolunda mücadelede ve her türlü çalışmalarda müminlere zafer kazandırmaktır. Tabi ki, kapıları açan da, zaferleri kazandıran da Allah'tır. Bunu Rabbimiz Fetih Suresinde açıkça buyuruyor.¹¹ Gerek Asr-i Saadet'te ve gerek İslam tarihi boyunca dinin yayılmasında, ihtida ile Müslümanların sayısının çoğalmasında ve netice itibarıyla İslâmiyet'in gün geçtikçe güç kazanmasında fetihlerin önemi açık bir gerçektir. Nitekim bu gerçek, başta Kuran-i Kerim ve Hadisler olmak üzere hemen hemen bütün İslam kaynaklarında yer almaktadır. Kuran-i Kerim'de Fetih suresinin varlığı ve bu surede Fethin Allah'ın yardımı ile desteklendiğinin ve bunun Müslümanlar için daha birçok hayırlı neticelere yol açacak ilahi bir lütuf ve ikram olduğunun belirtilmesi, Fetih konusunun Kuran dili ile ne kadar güçlü bir şekilde onaylandığının çok açık bir delilidir. Ayrıca Asr-i Saadet'te Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hayatının Medine döneminde bizzat katıldığı gazve veya ashabına yaptırdığı mücadeleler sonucunda gerçekleşen fetihler de bilinen bir gerçektir.

Şöyle ki: Zaman zaman özellikle Batılı bazı mihraklar tarafından "Fetih" gerçeğinin tartışma konusu yapıldığı ve İslâm dininin kılıç gücü ile ve kan dökülerek yayıldığı iddia edilmektedir. Böylece Fetih denince sadece savaşın kastedildiği yanlışına düşülmekte veya bilebile bu konu çarpıtılmaktadır. Gerçi fetih ve cihad gibi kavramlar konusunda bazen Müslümanlar da yanlış düşünebilmektedirler. Meselâ, genel olarak halk arasında, Fetih denince Cihat, Cihat denince de savaş akla gelmektedir. Oysa Fetih¹² ve savaşla sonuçlanan cihat¹³ ayrı ayrı şeyler olduğu gibi cihat ve kıtal (savaş)¹⁴ da aynı şeyler değildir. Savaş ise kıtal olarak ifade edilip fetihler esnasında yapılan cihadın her zaman başvurma ihtiyacının dahi hissedilmediği bir zorunluluk halidir. Nitekim daha evvel geçtiği gibi, tamamen bir barış antlaşmasından ibaret olan ve kıtal denilen fiili, silahlı bir çarpışmanın hiç yaşanmadığı Hudeybiye Antlaşması fetih olarak

¹¹ Fetih, 48/1-3.

¹² Fetih, 48/1-3.

¹³ Tevbe, 9/73.

¹⁴ Mumtehine, 60/8-9.

adlandırılmıştır.¹⁵ Böylece Hudeybiye hem fetihtir ve hem de cihattır. Fakat kıtal (savaş) olmayıp aksine barıştır. Fetih, çünkü yapılan antlaşma ile Hz. Peygamber (s.a.s.) in öncülüğünde Müslümanlar, o güne kadar sahip olamadıkları resmi statü ve devletleşmeye giden bir güce sahip oldukları kabul edilmiş ve bu gerçek yazıya dökülerek belgelendirilmiştir. Esas itibarıyla bu, o günkü büyük çoğunluğu henüz gayr-i Müslim olan toplumun zaman içerisinde kendiliğinden ve gönüllü olarak İslamlaşmasına, hidayete ermesine kapı açmıştır ki, zaten fetihden gaye de budur. Yani İslami tebliğin ve İslamlaşma ile insanlığın kurtuluşu önündeki küfür kapılarının İslâm'a açılmasıdır. Diğer bir ifade ile toprak ve ganimetlerin değil, nihai hedefte gönüllerin kazanılmasıdır.

Bunu en açık şekliyle kısa bir süre sonra gerçekleşen Mekke Fethinde görüyoruz. Nitekim büyük çapta maksat hâsıl olmuş ve düşmanın da olsa kanının dökülmesi önlenmişti. Daha sonra, bu insanların İslâm'a kazandırılması sonucunda genel bir af ilan edilerek yıllarca Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanlara çeşitli zulümler reva gören bu insanlar bir anda affedilmişlerdi. Bu affedilenler arasında en dikkati çekenler şüphesiz Hz. Hamza'yı şehit ettiren Hind ile Ebu Cehlin oğlu İkrime'dir. O İkrime ki, Mekke fethinde bile Müslümanlarla savaşmaktan kaçınmamıştı. Ancak Hz. Peygamber (s.a.s.) eşinin ricası üzerine kendisini affettiği gibi, onun hatırına yıllarca İslâm'ın en büyük düşmanlarından olan babası Ebu Cehil'e de "ölen hakkında kötü konuşulmasın, bu dirileri rahatsız eder" diyerek herhangi bir kötü söz söylenmesine müsaade etmemiştir.¹⁶ İkrime, Mekke fethine kadar babası Ebu Cehille birlikte Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Müslümanlara yapmadığı kötülük kalmamıştı. Fakat bununla yetinmeyip Mekke Fethi esnasında bile İslâm ordusuna karşı koyanlara önderlik yapmıştı. Aslında cezayı hak edenlerin başında geliyordu. Fakat pişman olup iman edince Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından öyle bir samimiyetle karşılandı ki, bir anda gönüllü fethedilerek İslâm fedaisi haline geldi. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına gelirken Allah Resulü "muhacir atlıya

¹⁵ Hudeybiye, Mekke'nin 17 km. batısında ve eski Cidde yolu üzerindedir. Harem âlemlerinden birinin dikildiği ve Mekke'de bulunanların ihrama girdiği yerlerden biridir (Hamdullah, Muhammed, "Hudeybiye Antlaşması", DİA, XVIII, s. 297).

¹⁶ El-Kureşi, Ebu Muhammet Abdullah b. Vehb, el-Camiu fi'l-hadis li İbn Vehb, Yayın: Daru İbn el-Cevzi, c. I, s. 481, Riyad, 1995.

merhaba, muhacir atlıya merhaba” diye herkese kullanmadığı samimi ifadelerle karşılaşmıştı. ¹⁷ İkrime de Allah Resulü’ünden görmüş olduğu bu ilginin o kadar etkisinde kalmıştı ki, yeminlerinde “beni Bedir’de öldürülmekten kurtarana yemin ederim” derdi. Yermuk’ta şehit oluncaya kadar hayatı boyunca sık sık Kuranı alır alnına kor ve “rabbimin kelamı Rabbimin kelamı” diye hayranlığını ifade ederdi.¹⁸ Hind’e gelince, Mekke Fethi’nde yanına on tane kadın alarak Hz. Peygamber (s.a.s.) in yanına gitti. Allah Resulü aile fertleri ile birlikte oturuyordu. Yüzü peçe ile örtülü olan Hind, Allah Resulü’ne hitaben şöyle konuştu: “Ey Allah’ın elçisi! Kendi dinini galip kılan Allah’a hamd olsun. Ben sizden bana merhametin ile iyi davranmanı rica ediyorum. Gerçekten ben seni tasdik edip iman etmiş bir kadınıym.” Sonra Hind, peçeyi kaldırdı ve yüzünü açtı ve dedi ki, “Utbe’nin kızı Hind’im.” Hz. Peygamber (s.a.s.) böyle görünce “merhaba, ey Hind!” Diye çok hoş karşıladı. Sonra Hind tekrar söz alarak sözlerine şöyle devam etti: “Ey Allah’ın Resulü! Allah’a yemin ederim ki, şimdiye kadar senin evinden daha fazla bana sevimsiz ve perişan olmasını istediğim başka bir ev yoktu. Fakat şimdi ise senin evin kadar yanımda aziz ve sevimli ev yoktur.” Hz. Peygamber (s.a.s.) “daha da fazla olmalı” diye buyurdu.¹⁹ Ama bu kişiler de Hz. Peygamber (s.a.s.)’in affından nasiplenmişlerdir. Bu da göstermiştir ki, özellikle Peygamber asrı fetihlerinde hiçbir zaman kin, düşmanlık ve intikam duygularıyla hareket edilmemiştir.

Ayrıca, fetihlerdeki hedefin sadece ganimet malı elde etme iddiasının de ne kadar asılsız olduğu, yine Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Mekke fethi sonrasında; Hüneyn Gazvesi neticesinde elde edilen ganimet taksiminde görülmektedir. Zira burada, ganimetin büyük payı, esas muharip güç olan ve Medine’den gelen Müslümanlar yerine, “müellife-i kulüp” denilen henüz yeni Müslüman olmuş veya kimisi henüz olmamış Mekkelilere verilmişti. İsmi üzerinde kalpleri, gönülleri kazanma tercih

¹⁷ Ebu Zeyd, Ömer b. Şebbe, Tarihu’l-Medine li İbn Şebbe, Tahkik: Fehim Muhammed Şeltut, c. II, s. 498, Cidde, 1399.

¹⁸ Et-Taberani, Süleyman, el-Mucamu’l-Kebir, Yayın: Mektebetu İbn Teymiye, c. XVII, s. 371, Kahire, 1994. NO: 1018.

¹⁹ Bkz. el-Başa, Abdurrahman Rafet, Suverun min Hayati’s-Sehabe, c. II, s. 52-70, Beyrut, 1984; El-İsferayini, Ebu Avane, Mustahrecu Ebu Avane, Yayın: Daru’l-Marife, c. IV, s. 164, Beyrut, 1998.

edilmişti. Burada esas ölçü alınması gereken, dava sahibi olan Allah Resulü'nün hedefidir ki, o da gönüllerin fethidir. Bu hedef, tebliğ ve fetih hayatı boyunca Rahmetenlilalemin olan efendimizin değişmez düsturu olmuştur. Daima dünya metanı vermiş ve yerine gönülleri kazanmıştır. Ancak bu gönül fethinde, başta emanet sıfatı olmak üzere Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ahlâki prensiplerinin tamamının rolü büyüktür. Hatta kanaatimce denebilir ki, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in o büyük ahlakı, İslam fütuhatının suratla yayılmasında ve aynı zamanda kalıcı olmasında kilit rol oynamıştır. Zira netice itibariyle fütuhatın herhangi bir bölgede kalıcılığı tebliğe dayanmaktaydı. Tebliğ ise üsve-i hasene yoluyla gerçekleşmekteydi. Bu durum İslâm fetih ahlakının en önemli ve değişmez özelliklerinden biridir. Özellikle İslâm davetçileri hem muharebelerden evvel ve hem de sonra tebliğden geri kalmamışlardı. Tabi ki, tebliği yapan kişilerin İslâm'a davette başarılı olabilmelerinin olmazsa olmaz şartı üsve-i hesane vasfına sahip olmaları idi. Ancak bu vasfın sahibi, kendisini sözden ziyade günlük hayattaki fiil ve davranışlarla ispatlamak durumundaydı. Nitekim başta aştap olmak üzere genelde İslâm ordularında bulunanlar –istisnalar hariç– bu özelliklere sahip kimselerdi. Bazen da bunlar, ordulardan evvel birer gönüllü davetçi olarak muhtelif gayr-i Müslim toplumlara ulaşıp İslam adına davet ve tebliğ görevini yaparlardı. Ancak çoğu zaman bu tür fedakâr kahramanlar, icabında bunu canlarıyla ödedikleri halde İslam Fetih tarihi boyunca bunların örnekleri daima var olmuştur. Zaten İslam'ın bu güzellikleri sadece günlük hayatta değil, aynı zamanda savaş esnasında da kendini göstermektedir. Zira Fetih ahlakı gereği İslam'ın kendine has bir savaş usul ve ahlakı vardır. İslam fetihleri hiçbir zaman düşmanlarının yaptığı gibi bir işgal değildir. İslam savaş felsefesi savunma esaslıdır. Düşmanın da olsa kan dökülmesi esas arzu edilen değildir. Arzu edilen insanların maddi ve manevi hayatlarının kurtarılmasıdır. Tabi ki, tebliğin ve İslami davetin önündeki engelleri kaldırmaktır. Onun için, herhangi bir düşman ordusu ile karşı karşıya gelen Müslümanlar, hiçbir zaman hemen silahlı mücadeleye girişmezlerdi. Öncelikle karşı taraf temsilcileri ile irtibat kurulmaya çalışıldı. Yerine göre gerektiğinde karşılıklı olarak elçiler gider-gelirdi. Yazılı veya sözlü mesajlar gönderilirdi. Müslümanların mesajları tabi ki, karşı tarafı İslâm'a daveti içermekteydi. İslâm'a girmeyi kabul ettikleri takdirde kendilerinin de Müslümanların sahip olduğu tüm haklara

aynen kavuşacakları karşı tarafa iletildi. Bunu kabul etmediklerinde ise yine hemen savaşa başvurulmayıp bu sefer barış teklif edilirdi. Barışa da razı olmayan ve İslâm'a düşmanlıklarında ısrar edenlere de son çarenin savaş olacağı bildirilirdi. Zira Müslümanlara karşı yapılan herhangi bir tecavüz İslâm'a yapılmış olarak kabul edilir ve bu da İslami tebliğin engellenmesi demektir. Onun için Müslümanlar, Allah'ın dininin yayılması önündeki engeli ortadan kaldırmak gayesiyle canla malla mücadele ederlerdi. Tabi ki, bu mücadeleyi yukarıda belirttiğimiz usul çerçevesinde gerçekleştirirlerdi.²⁰

Savaşmak zorunda kaldıkları takdirde Müslümanların, fetih ahlakı gereği uymak zorunda oldukları çok önemli bir kural daha var ki, o da savaş dokunulmazları konusudur. Bu konu o kadar önemlidir ki, tarih boyunca ve günümüzde dahi, savaş halinde Müslüman milletler ile gayr-i Müslimlerin savaş ahlakı açısından en önemli bir farklılık olarak her zaman ortaya çıkmıştır. Genelde İslam düşmanlarının işgallerinde çoluk çocuk, kadın-erkek farkı az gözetilerek adeta umumi cezalandırılmaya gidilmiştir. Tarihte bunun sayısız örnekleri vardır. Ancak yapılan savaş sonucunda İslam orduları için ele geçirdikleri memleket ahalisine nasıl davranılacağı hususunda kesin İslami kurallar vardır ve herkes bunlara uymak zorundadır. Şöyle ki: Müslüman değillerse bile karşı taraftan yaşlıların, çocukların, kadınların, din adamlarının ve silaha başvurmamalarının dokunulmazlıkları vardır. Bunlar kesinlikle öldürülmez. Ayrıca Müslümanlar, istisnai bir zaruret hali ortaya çıkmadıkça amme yararına olan ziraat mahalleri ve benzeri yerlere de zarar vermezlerdi. Hadis şöyle: Allah Resulü şöyle buyurdu: "Allah'ın adıyla, Allah'a dayanarak ve Resulullah'ın ümmeti olarak (cihada) gidin. Ve yaşlı ihtiyar kimseyi, bebek yaşta olanı, küçük çocuğu, kadını, sakın öldürmeyin. Zulüm etmeyin, ganimetlerinizi birleştirin (bencil davranmayın), ıslah edin (kötülük yapmayın), iyilik yapın çünkü Allah iyilik yapanları sever."²¹ Diğer bir rivayet ta şöyledir: Abdullah ibn Abbas rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) orduları gönderirken şöyle buyururdu: "Allah'ın adıyla çıkın, Allah'ı inkâr edenlerle Allah yolunda savaşıyorsunuz. Sakın zulüm etmeyin, aşırı

²⁰ Bkz. el-Boti, Muhammet Sait Ramazan, el-Cihad fi'l-İslâm, s. 19-28. Yayın: Daru'l-Fikir, Dımaşk, 1993.

²¹ Ebu Davud, "Fi duai'l-Müşrikin" 37. NO: 2614.

gidip nefretle muamele etmeyin, işkence yapmayın (kulak, burun kesip göz çıkarmayın), çocukları ve manastır gibi ibadethanelerde bulunan kitap ehlini öldürmeyin.”²²

İşte tarih boyunca İslâm ordularının ortaya koyduğu bu örnek fetih ahlakı, yabancıların da dikkatinden kaçmamıştır. Vicdanlarının sesini dinleyip hakkaniyetten yana tavır alan bazı Batılı ilim adamları Müslümanların hakkını teslim etmişlerdir. Tabi aynı zamanda İslâm’ın yayılışı esnasındaki mücadeleyi barbarlık kabul eden ve Hz. Peygamber (s.a.s.) dâhil Müslümanları kan dökmekle suçlayan kendi dindaşlarını yalanlamışlardır. Bunlardan biri Barthold’tur.²³ Barthold bu konuda şöyle der: “Müslümanlığın süratli yayılış sebebini yalnız kılıç kuvvetinde, şiddette, baskıda aramak, Ortaçağ Hıristiyanlığı’nın İslâmlara karşı beslediği korkunç taassup ve husumetin şuurlu ve şuursuz bir tezahüründen başka bir şey değildir ve tamamıyla tek taraflı ve çok basit bir izah şeklidir. Hâlbuki her büyük tarihi hâdisede olduğu gibi bunda da birçok amillerin tesiri olduğu, her zaman ve mekâna göre, bu amillerin ehemmiyet derecelerinde de mühim farklar bulunduğu muhakkaktır.”²⁴

Bir Fetih Örneği olarak Medine

Hz. Peygamber (s.a.s) in hadislerinde ifade buyrulduğu gibi Medine’nin Müslümanlaşması bir fetihtir. Hadis şöyledir: “Hz. Aişe’den rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Diğer memleketlerin fetihlerinde silahlı güç kullanıldı. Ancak Medine Kur’an ile fethedildi.”²⁵ Kur’an ile fetih de şüphesiz tamamen bir tebliğ faaliyeti demektir. Bu tebliğin bir numaralı kahramanı da büyük sahabe Mus’ab b. Umayr’dır. Ancak rivayete göre Mus’ab’tan hemen sonra Abdullah ibn Ummü Mektum de Medine’ye hicret etmiş ve ikinci muallim olarak tebliğ görevini yapmıştır. Daha sonra da Hz. Ömer hicret etmiş ve tebliğ görevinde katkıda

²² Suhayb Abdulcebbar, el_Musnedu’l-Mevdu’ el-Camiu lil-Kutübi’l-Aşere, c. 17, s.119, Yayın tarihi:2013. NO:2728.

²³ Barthold, Vasilij Viladimiroviç (1869-1930), Rus Türkolog ve Şariyatçı.(Semavi Eyice, “Barthold”, DİA, V, s.85).

²⁴ Barthold, W, M. F. Köprülü, İslâm Medeniyeti Tarihi, s. 105. Ankara, 1963.

²⁵ Ebu Ya’la, Ahmet el-Mevsili, el-Mu’cam, Tahkik: İrşadu’l-Hak el-Eseri, Yayın: İdaretu’l-Ulumi’l-Eseriyye, c. I, s. 157, NO: 173,Faysalabad, 1407; Bkz. Ebu Bekir el-Beyhaki, Şuabu’l-İman, Tahkik: Abdulhamid, Hamid, c. 2, s. 531, Bombay, 2003, NO: 1342.

bulunmuştur.²⁶ Bu tebliğde şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.s.)'in en önemli vasıflarından olan ve ashaba intikal eden Usve-i hasene özellikleri esas etkili olmuştur. Zira başta Mus'ab olmak üzere ashab, İslâm'ı bizzat yaşayarak; kendi yaşayışlarında göstererek bu tebliği yaptılar.

Diğer bir husus da Akabeler olayıdır. Zira bizce, tebliğe dayanan Medine fethi Mekke'deki Akabe'den başlamıştır. Şöyle ki: Hz. Peygamber (s.a.s.), Câhiliye devri âdetlerine göre hac vazifesini yerine getirmek ve çevrede kurulan panayırlara katılmak için değişik bölgelerden Mekke'ye gelen Araplar arasında İslâm'ı yaymak maksadıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaktaydı. Nübüvvetin on birinci yılına (620) rastlayan hac mevsiminde Yesrib (Medine) halkından bir grupla Akabe'de karşılaştı ve onlara İslâm'ı tebliğ etti. Hazrec kabilesine mensup olan altı kişilik bu grup İslâmiyet'i kabul edince, Hz. Peygamber (s.a.s.) onlardan kendisini Yesrib'e götürüp himaye etmelerini ve böylece İslâm dinini yaymasına yardımcı olmalarını istedi. Onlar da Evs kabilesiyle aralarında yıllardır süregelen savaşların yol açtığı düşmanlığın ortadan kalkacağını, bu yeni din vasıtasıyla iki kabile arasında birlik ve beraberliğin yeniden doğacağını ümit ettiklerini ifade ettiler. Medine'ye döndüklerinde Hazrec ve Evs kabilelerine İslâm'ı anlatacaklarını söyleyerek ertesi yıl Hz. Peygamber (s.a.s.) ile buluşmaya söz verdiler.

Bu küçük Müslüman grubun Medine'de gösterdiği faaliyet sayesinde birçok kişi İslâmiyet'i kabul etti. Bunlardan on Hazrecli ve iki Evsli verilen söz üzerine ertesi yıl Mekke'ye gelip Akabe'de Hz. Peygamber (s.a.s.) ile buluştular. Nübüvvetin on ikinci senesi (621) Zilhicce ayında Akabe'de yapılan bu bi'ata Birinci Akabe Bi'atı denir. Medine'li heyette yer alanlardan Ubade b. Samit konuyu şöyle anlatır: “Ben l. Akabe'de bulunan heyet içerisindeydim. Biz 12 erkekten ibarettik. Biz Allah Resulü (s.a.s.) ne Nisa Bey'atı ile bey'at ettik. Bu da savaşa izin verilmeden evvel idi (bu yüzden Nisa Bey'atı dendi). Biz şu hususlar üzerine söz verdik:

- 1) Allah'a ortak koşmayacağımıza,
- 2) Hırsızlık yapmayacağımıza,
- 3) Zinaya bulaşmayacağımıza,
- 4) Kız çocuklarımızı öldürmeyeceğimize,
- 5) Hiçbir şekilde iftirada bulunmayacağımıza,

²⁶ Ahmet b. Hanbel, Müsned, Tahkik: Şuayb Arnavut, c.1, s. 182, 2001.

6) Hayırlı hiçbir görev ve işte isyan edip itiraz etmeyeceğimize,

Bu rivayete göre, söz konusu heyet Akabe'den ayrılırken Hz. Peygamber (s.a.s.) Mus'ab b. Ümeyr'i onlarla birlikte Medine'ye gönderdi. O'na Medinelilere Kuran okutmayı, İslam'ı ve dinî ibadeti yerine getirmelerini öğretmeyi emretti. (Bu görevleri yerine getiren) Mus'ab artık Medine'de muallim olarak isimlendirilmişti. Kendisi de Esad b. Zürene tarafından barındırılmaktaydı. Aynı zamanda Medine'li Müslümanlara imamlık ta yapıyordu. Zira Evs ve Hazreç kabileleri arasındaki cahiliyeden kalma üstünlük mücadelesi, birinin diğerinin imamına uymasına engel teşkil ediyordu.²⁷ Böylece Mus'ab hazretlerinin varlığı birbirinin ezeli düşmanı olan her iki kabilenin tek cemaat olmalarını sağlamış oldu.

Mus'ab b. Ümeyr Hz. Peygamber (s.a.s.)'in emriyle Medine'deki muallimlik görevinde tam yetkili idi. Tüm sahabeleri arasında, öğreticilik ve İslâm'ı tebliğ konusundaki özel yeteneklerinden dolayı bu şerefli göreve öncelikle Hz. Peygamber (s.a.s.) onu uygun görmüştü. Görev hem çok önemli ve hem de çok zordu. Muallim Mus'ab Önce, akabede iman eden Esad b. Zürene'nin evine yerleşti. Daha doğrusu Mus'ab bu muallimlik görevine Esad b. Zürene'nin rehberliğinde ve onun maddi ve manevi desteğiyle başladı. Mesela, bir gün Esad onu akrabalarından Sa'd b. Muaz ve Üseyd b. Hudeyr'in yanına götürdü. Mus'ab Sa'd b. Muaz'a ait olan bahçede bulunan bir kuyunun başında oturup başına toplanan insanlara İslam'ı tebliğe başladı. Bu toplanma işi bahçe sahibi olan Sa'd b. Muaz'ın dikkatini çekti. Ancak başta pek hoşuna gitmeyen bu faaliyete engel olmak için yanında bulunan Üseyd b. Hudeyr'a ricada bulundu. Zira Esad b. Zürene bahçe sahibi olan Sa'd b. Muaz'ın akrabası idi. Onun için kendisi onunla, misafiri olan Mus'ab b. Ümeyr'a muhatap olmak istemiyordu. Üseyd de Sa'd'ın ricasını yerine getirmek üzere eline mızrağını aldı ve öfkeli bir eda ile onlara doğru yürüdü. Tabi niyetinin iyi olmadığı zaten yürüyüşünden belli idi. Onlara yaklaştığında da tehdit dolu sözlerle derhal bu mekânı terk etmelerini istedi. Fakat Mus'ab çok maharetli ve hitabeti etkili bir öğretici idi. Üseyd'in bu sert tavrına karşı gayet nezaketli bir şekilde "Bir an için oturup sözlerimizi dinlemez misin? Hoşunuza giderse ne ala, gitmezse

²⁷ İbn Hişam, İbn. Hişam, es-Siretu'n-Nebeviyye, c., 1, s. 433,434.Tarihsiz, basım yeri belirsiz.

derhal kalkar burayı terk ederiz” diye karşılık verdi. Üseyd artık bu nezaket karşısında itirazda bulunmadan teklifi kabul etti. Mus’ab ta yanında oturan Üseyd’e İslâmiyet hakkında gerekli bilgileri verdikten sonra Kuran’dan bazı ayetler de okudu. Ancak Kuran tilaveti henüz bitmeden, Üseyd üzerinde etkisini göstermeye başlamıştı. Yüzü açılmış ve o öfkeli halinden eser kalmamıştı. Derhal bu tilâvete olan hayranlığını ifade ederek “ne kadar güzel! Bu dine girmek için ne yapmak lazım?” diye sordu. Onlar da dediler ki, “Önce bir gusül yapıp temizlenirsin, elbiselerini de temizlersin. Sonra Müslüman olduğuna gösteren kelime-i şahadet getirirsin. Sonra namaz kılarırsın.” Üseyd de kalktı onların anlattığı şekilde bedenini ve elbiselerini temizledi, kelime-i şahadet getirip Müslüman oldu. Sonra da kalktı iki rekat namaz kıldı. Sonra onlara dedi ki: “Ben şimdi size kabilenin en büyük liderini göndereceğim. Eğer onu bu konuda ikna edebilirsiniz, kabilenin diğer bütün fertleri ona uyar ve İslâm’ı kabul ederler.” Sonra Üseyd, Sa’d b. Muaz ve arkadaşlarının yanına döndü. Fakat onların beklediği bir görüntü vermiyordu. Zira ne Mus’ab ve arkadaşını bahçeden çıkarmış ve ne de o öfkeli halinden eser kalmıştı. Tabi bu arada Üseyd Müslüman olduğunu hissettirmeden Sa’d b. Muaz’ın da bir şekilde Mus’ab’ın o çok etkili tebliğine muhatap olmasını istiyordu. Zira onun da kendisi gibi muallim Mus’ab’ın etkisinde kalarak değişebileceğini düşünüyordu. Üseyd bir taraftan konuşurken alttan almaya ve Sa’d’ı fazla tahrik etmemeye dikkat ediyor, diğer taraftan da Mus’ab’la görüşmesini sağlamaya çalışıyordu. Onun için Üseyd şöyle dedi: “Bu adam kötü birine benzemiyor. Ona ve yanındakilere buradan gitmelerini söyledim. Fakat inat ederek gitmemekte direndiler.” Ancak bu arada Sa’d’ın Mus’ab’la görüşmesini sağlamak için dedi ki, “Zaten rakibin olan Beni Harise kabilesinin adamları, yeni dini kabul eden akrabaları Esad’ı öldürmek için yola çıkmışlar, bu şekilde seni küçük düşürmek istiyorlar.”²⁸ Bununla şunu söylemek istiyordu: Esad müslümandır, şu halde onu senin dininden olanlara karşı korumak istemezsin, fakat o senin yeğenindir ve kan akıtılınca onu cezasız bırakmak senin manen alçalmandır. Bütün bunları Üseyd, Sa’d b. Muaz’ın muallim Mus’ab’la konuşmak üzere bizzat gitmesi için yapıyordu. Zira Üseyd O’nun ikna edici kudretinden emindi. Sa’d hiddetlendi; ona “meseleyi halledemedin” dedi. Sonra bu defa kendisi mızrağını aldı Ms’ab’ın yanına

²⁸ İbn Hişam, A.g.e., c., 1, 436, 437.

gitti ve onu hiddetle tehdit etti. Sonra Esad b. Zürare'ye hitaben dedi ki: "Ey Ebu Umama! Eğer sen benim akrabam olmasaydın bu müsamahayı görmezdin. Sen gelip evimizde bizi kandırmaya mı çalışıyorsun?" Bu arada Esad Mus'ab'a dedi ki, "Ey Mus'ab! Allah'a yemin ederim sana kabilesinin desteğine sahip öyle bir lider geldi ki, o Müslüman olduğu takdirde, Müslüman olmayan iki kişi kalmaz." Öfkeli olan Sa'd iyice kendilerine yaklaşıncaya, Mus'ab kendisine "oturup bizi dinleyebilir misiniz? Eğer anlattıklarımızı kabul ederseniz ne âlâ, yok eğer kabul etmezseniz, biz de çeker gideriz." Bunun üzerine Sa'd "doğru söylüyorsun" dedi. Sonra mızrağını yere dikip oturdu. Mus'ap ta kendisine İslam'ı anlatmaya ve Kuran okumaya başladı. Mus'ab ile Esad dediler ki: Allah'a yemin olsun bu esnada daha kendisi konuşmaya başlamadan evvel biz, Sa'd'ın yüzündeki sevinç ve teslimiyetinden onun Müslümanlığı kabul ettiğini rahatlıkla anladık." Sonra Sa'd, Mus'ap ile Esad'a hitaben "siz Müslüman olmak için ne yapıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da, (Üseyde söyledikleri gibi) kendisine "vücudunu ve elbiselerini temizleyeceksin, sonra kelime-i şahadet getireceksin, sonra namaz kılacaksın" diye olayı kendisine açıkladılar. Sa'd da onların anlattıkları gibi, guslünü yaptı, elbiselerini temizleyip kelime-i şahadet getirdikten sonra iki rekât namaz kıldı. Bir müddet sonra da onun kabilesine döndüğünü ve şöyle haykırdığını görüyoruz: "Ben kimim?" kabilesi şöyle cevap verdi: "Sen bizim efendimiz ve aramızda en hikmetli kişisin." Sert reis gürlendi: "İyi dinleyin, erkek ve kadın İslâmiyet'i kabul etmezseniz, hiç birinizle konuşmam." Bunun üzerine gün batmadan önce bütün kabilesi Müslüman olmuştu.²⁹ Böylece I. Akabe gerçek anlamda semeresini vermiş ve Mus'ab ne kadar etkili bir tebliğci olduğunu ispatlamıştı. Muallim Mus'ab b. Ümeyr'in sene boyunca yaptığı tebliğ faaliyeti sonucunda Medine'de üç aile hariç, bütün Arap kabilelerinin fertlerinin çoğu Müslümanlığı kabul etmişti. Nitekim bir sene sonucunda Mus'ab bu müjdeyi vermek üzere Mekke'ye Hz. Peygamber (s.a.s.) i ziyarete gitti³⁰

²⁹ İbn Hişam, A.g.e., c., 1, s. 434?; Bkz. Hamidullah, Muhammed, İslam peygamberi, s. 101, Çev: M. Said Mutlu, İstanbul, 1966.; Bkz. Arcun, Muhammed Sadık, Muhammed Resulullah, c. II, s. 389.

³⁰ İbn Hişam, A.g.e., c., 1, s. 442; Bkz. Hamidullah, Muhammed, İslam peygamberi, s. 101, 102.

Az evvel ifade edildiği gibi öncelikle Medine Kur'an'la başarılan bir fetih örneğidir. Medine Fethi, Asr-i Saadet ve diğer bir ifade ile Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminin en dikkat çekici fetih örneklerinden biridir. Zira Medine'nin elde edilmesi, gerek İslâm tarihinde ve gerek dünya tarihinde tek damla kan dökülmeden, hiçbir silahlı müdahale olmadan, kaba kuvvet kullanılmadan bir dini inanç konusunda sadece ikna ve düşünce alış-verişi ile gerçekleşen bir fetih örneğidir. Tabi bu husus çok sayıda güvenilir hadis ve İslâm Tarihi kaynaklarında bu şekilde belirtildiği gibi, muasır ve muteber kaynaklarımızda da yer almaktadır. Bu kaynaklardan biri de Diyanet İslâm Ansiklopedisidir. Burada "Medine" başlığı altında yer alan maddede şöyle denmektedir: "Mekke ile birlikte iki Harem'den (Haremeyn) biri olan Medine, hicret yurdu olması ve halkının herhangi bir zorlama olmaksızın İslâmiyet'i benimsemesinden dolayı Kuran'la fethedilmiş kabul edilir."³¹

Bir Fetih Örneği Olarak Hüdeybiye

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Fetih felsefesinin çok çarpıcı bir örneği olan Hüdeybiye antlaşması ve Hüdeybiye ile ilgili olaylar şöyledir: Mekkeli müşriklerin Medine İslâm Devleti'ni resmen tanıdıklarını gösteren belgeyi imzaladıkları barış antlaşması, tarihte Hüdeybiye Barış Antlaşması 6(628) olarak yer almıştır. Adını, altında Bey'aturrıdvan'ın yapıldığı hadba adlı ağaçtan ("semure" denilen sakız veya mugaylan cinsi bir çeşit çöl ağacı) yahut yanındaki kuyudan alır. H. 6. Yılın Zilkadesinin başında (Mart 628) Hz. Peygamber (s.a.s.), gördüğü bir rüya üzerine ashabıyla birlikte umre yapmak için Medine'den Mekke'ye giderken burada konaklamış ve Kureyşliler ile bir antlaşma yapmıştı.³² Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu önemli rüyasını ifade eden ayet şöyledir: "Ant olsun ki, Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescidi-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih vardı."³³ Ancak Hüdeybiye Antlaşması'ndan evvel Medine'nin siyasi ve askeri durumu pek parlak değildi. Güneyde genç İslâm devletinin huzur ve sükûnunu devamlı surette tehdit eden Mekke, kuzeyde ise yağmacı Gatafan ve Fezare

³¹ Nebi Bozkurt ve Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Mekke", DİA, XXVIII, s. 557.

³² Hamidullah, Muhammed, "Hüdeybiye Antlaşması", DİA, XVIII, s. 297.

³³ Fetih, 48/27

kabileleriyle Medine'den çıkarılan Beni Nadir'in yerleşmesi sonucunda önemli bir Yahudi merkezi durumuna gelen Hayber bulunuyordu. Hendek Gazvesi'nde bu üç düşman gücünün ittifakı boşa çıkarılmış olmakla beraber, tehlike henüz geçmemişti. Ayrıca Hayber'li Yahudilerle Kureyş arasında, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in taraflardan birine saldırması halinde birlikte karşı koymak ve gerekirse yine birlikte Medine'ye saldırmak için bir antlaşma yapılmıştı. Öte yandan Hendek Gazvesi'nden sonra Uyeyne b. Hısn el-Fezari'nin Medine'yi taciz etme çabası barış ve huzur döneminin henüz başlamadığını gösteriyordu. Müslümanlar da bütün bu can düşmanlarıyla aynı zamanda başa çıkacak güce sahip değillerdi; şartlar, bunlardan en az birinin dost edinilmesini ya da hiç olmazsa tarafsız hale getirilmesini gerektiriyordu. Fakat Fezare ve gatafan sadece çapulculukla uğraşan güvenilmez bedevi kabileleriydi ve çıkarları için müttefiklerini rahatlıkla terk edebilirlerdi. Hayber'e yerleşen Beni Nadir Yahudileri ise kültür ve ırkları bakımından Araplardan tamamen ayrı oldukları gibi, Medine'den sürülmelerinin acısını yaşıyorlardı; mallarını geri almadıkça acıları dinmez, aşırı zenginliklerinden dolayı da az miktardaki mal mülk onları tatmin etmezdi. Ayrıca Yahudiler, kendi dinlerinden olmayanlarla yaptıkları antlaşmalara bağlı kalma gereği duymuyorlardı. Bundan dolayı onlara da güvenilemezdi. Ama buna karşı Mekke'ye bazı imtiyazlar verilebilirdi. Kâbe Müslümanların kiblesi, haremi ve hac merkezi olduğundan Mekkeliler burada kan dökülmesini istemezlerdi. Diğer taraftan Kureyş ağır bir ekonomik baskı altındaydı. Zira Müslümanlar, bölgenin tek geçim kaynağı olan kervan ticaretini büyük ölçüde engellemişti.

Siyasi şartların bu şekilde geliştiği bir dönemde Hz. Peygamber (s.a.s.) İbn Ümmü Mektum'u namaz kıldırmak üzere, Numeyle b. Abdullah el-Leysi'yi de şehri idare etmek üzere yerine vekil bırakıp 1400-1500 Müslüman ile birlikte umre için Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Müslümanlar umreye niyet edip ihramlarını giymiş ve yanlarına yetmiş adet kurbanlık deve almışlardı. Barışçı amaç taşıdıkları için de silahları yoktu. Resul-i Ekrem (s.a.s.) önceden Abbad b. Bişr'in başkanlığında yirmi kişilik bir grubu Kureyşliler'in durumunu öğrenmek üzere yollamıştı. Zulhuleyfe mevkiine gelince de Busr b. Sufyan el-Huzai el-Ka'bi'yi casus olarak Mekke'ye gönderdi. Busr geri dönünce Kureyşliler'in Müslümanların

gelişini haber aldıklarını ve savaşmak için müttefiklerini topladıklarını söyledi. Resul-i Ekrem (s.a.s.) Medine'den çıkışından itibaren her fırsatta niyetlerinin umre yapmak olduğunu beyan ediyordu. Ancak Hz. Ömer'in teklifi üzerine Medine'den savaş araç gereçlerini getirmeyi de ihmal etmedi. Hudeybiye'ye vardıklarında Hz. Peygamber (s.a.s.) in Kasva adlı devesi çökünce sahabiler, "Kasva çöktü yerinden kalkmıyor" demişlerdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s.), "Onun böyle bir huyu yoktu fakat fili Mekke'ye girmekten meneden Allah şimdi de Kasva'yı şehre girmekten alıyordu" buyurmuştu. Öte yandan müşrikler, Resulullah (s.a.s.) ın niyetini ve bu husustaki kararlılığını anladıkları halde Müslümanları Mekke'ye sokmamaya karar verdiler ve Halid b. Velid kumandasında 200 kişilik bir süvari birliğini Gamim mevkiine gönderdiler. Hz. Peygamber (s.a.s.) önce Hıraş b. Ümeyye'yi elçi olarak yolladı; ancak elçi çok kötü şekilde karşılandı ve hatta öldürülmek istendi. Bunun üzerine başta Ebu Süfyan olmak üzere Kureyşliler arasında birçok akrabası bulunan Hz. Osman gönderildi. Mekke'de Eban b. Sait b. As'ın himayesine giren Osman, amaçlarının savaşmak değil sadece umre ziyareti yapmak olduğunu belirtti. Kureyşliler ona yakın ilgi gösterdiler ve sözlerini dinleyip kendisine emniyet içerisinde Kâbe'yi tavaf edebileceğini bildirdiler. Ancak Osman, "Hz. Peygamber (s.a.s.) tavaf etmeden ben asla tavaf edemem" diyerek bunu reddetti. Bu söze çok öfkelenen ve Hz. Osman'ın ayrılmasına izin vermeyen Mekkeliler onu üç gün yanlarında tuttular. Bu arada onun şehit edildiği söylentileri Müslümanlara kadar ulaştı. Bunun üzerine Allah Resülü (s.a.s.), Bey'aturrıdvan ile Kureyş'e karşı kanlarının son damlasına kadar çarpışacaklarına dair Müslümanlardan söz aldı. Bu haberi duyan kureyşliler telaşlanarak Hz. Osman'ı hemen serbest bıraktılar ve ardından Süheyl b. Amr'ı, Mikrez b. Hafs ve Huveytıp b. Abduluzza'nın refakatinde elçi olarak gönderdiler. Kısa bir tartışmadan sonra Hz. Ali'nin kaleme aldığı barış antlaşması metni Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Süheyl b. Amr tarafından imzalandı. Antlaşmaya Müslümanlardan Ebu Bekir, Ömer, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebu Vakkas, Ebu Ubeyde b. Cerrah ve Muhammed b. Mesleme, müşriklerden Mikrez b. Hafs ile Huveytıp b. Abduluzza şahitlik ettiler. Kureyş'in birçok isteğinin kabul edildiği antlaşmanın belli başlı şartları şunlardır:

1. Müslümanlar o yıl Mekke'ye girmeden Hudeybiye'den geri dönecekler, umre için ertesi yıl gelecek ve şehirde ancak üç gün kalabileceklerdi.

2. Mekkeli bir kimse Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yanına kaçarsa, velisinin isteği üzerine geri verilecek, fakat bir Müslüman kaçarak Mekke'ye sığırsa iade edilmeyecekti.

3. Barış on yıl sürecek; taraflardan biri bu ittifaka dâhil olmayan herhangi bir kabile ile savaşa girerse diğeri pasif kalacak. İki taraf, kendi hâkimiyetleri altındaki toprakları kervanların geçişi, hac ve umre için emniyet altında tutacaktı.

4. Diğer Arap kabileleri taraflardan istedikleriyle ittifak yapabileceklerdi.

5. Bu şartlara tarafların dışında kendileriyle müttefik olan kabileler de uyacaktı.

Hz. Ömer dâhil ashap bu antlaşmaya tepki göstermekle birlikte Allah Resulü (s.a.s.) antlaşma şartlarını kabul ettiğini söyleyince herkes bağlılığını bildirdi. Hudeybiye'de on iki veya yirmi gün kalan Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ashabi, umre niyetiyle geldikleri için antlaşmadan sonra kurbanlarını keserek ihramdan çıktılar ve Medine'ye döndüler. Bu sefere katılan sahabelere “ehlu Bey'ati'r-Ridvan” adı verilmiştir.

Hadis kitaplarında ve İslâm tarihi kaynaklarında Emru'l-Hudeybiyye, Kıssatu'l-Hudeybiyye, Umretu'l-Hudeybiyye, Sulhu'l-Hudeybiyye, Gazvetu'l-Hudeybiyye şeklinde kaydedilen Hudeybiyye Antlaşması Kuran-i Kerim'de Müslümanlar için “feth-i mubin” ve “nasr-ı aziz” olarak nitelendirilmiştir.³⁴ Ayet şöyledir: “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.”³⁵

Antlaşma Şartları ile ilgili Bazı Özellikler

Kureyş, Süheyl b. Amr'ı gönderdikleri zaman aslında Hz. Peygamber (s.a.s.) ile barış yapmayı istemişlerdi. Ancak o sene umre yapmadan Müslümanlar geri döneceklerdi. Süheyl b. Amr gelince dedi ki, “buyurun iki taraf arasında geçerli olacak bir belge kaleme alalım.” Hz.

³⁴ Hamdullah, Muhammed, “Hudeybiye Antlaşması”, DİA, XVIII, s. 297.

³⁵ Fetih, 48/1-3.

Peygamber (s.a.s.) de belgeyi yazmak üzere bir kâtip çağırdı ve kendisine “Bismillahirrahmanırrahim yaz” diye buyurdu. Bunun üzerine Süheyl, “Errahman” ne demektir bilemiyorum. Fakat (Cahiliye döneminden beri) yazmakta olduğun gibi “biismikellahümme şeklinde yaz” dedi. Müslümanlar başta “Allah’a yemin olsun biz Bismillahirrahmanırrahim’den başka bir şeyin yazılmasına müsaade etmeyiz” diye yemin ettiler. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) kâtibe “bismikellahümme ve Allah’ın Resulü Muhammed’in üzerine antlaşma yaptığı budur.” diye yaz buyurdu. Bunun üzerine Süheyl, “Allah’a yemin olsun eğer senin Allah’ın Resulü olduğunu bilseydik, seni Kâbe’yi tavaftan alıkoymaz ve seninle savaşmazdık. Bu sebepten onun yerine Muhammed bin Abdullah yaz” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) de “Allah’a yemin olsun siz beni yalanlasanız da ben Allah’ın elçisiyim onun için Muhammed bin Abdullah olarak yaz” diye karşılık verdi. Hz. Peygamber (s.a.s.) bunu kabul etti ve şöyle buyuruyordu: “Canım kudret elinde bulunana yemin ederim ki, Allah’a saygıyı kapsayan her türlü plan ve düşüncelerini kabul ederim.” Sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) kâtibe dedi ki şöyle yaz: “Bizim Kâbe’yi ziyaret etmemiz şartıyla.” Süheyl de “Araplar arasında bunun nasıl bir baskıya sebep olacağı konuşulmadı ancak bunu gelecek seneye bırakın” dedi. Öyle de yazıldı. Sonra Süheyl, “sizin dininize girse bile bizden size bir adam gelirse kabul etmeyecek ve bize geri göndereceksiniz” şeklindeki Müslümanlar için en sıkıntılı olan maddeyi ileri sürdü. Bu sefer tüm Müslümanlar, “subhanallah Müslüman olup gelen bir kişi nasıl müşriklere geri verilecektir” diye hayret ve öfkelerini ifade ettiler. Tam bu sırada Süheyl b. Amr’ın oğlu Ebu Cendel aniden geldi. Kendisi Mekke’de Müslüman olduğu için elleri ayakları zincirle bağlanıp hapis edilmişti. Ancak bir fırsatını bulmuş ve hapisten kaçarak Müslümanlara sığınmıştı. Fakat babası onu böyle görünce kendisi ile Hz. Peygamber (s.a.s.) arasında şöyle bir diyalog yaşandı:

Süheyl: Ey Muhammed! Bu benim seninle antlaşma yapmanın ilk şartıdır.

Allah Resulü: biz henüz antlaşmayı imzalamadık.

-Onu bana geri ver! Yoksa Allah’a yemin olsun artık hiçbir konuda sizinle barış yapmam.

-Onu bana bağışla.

-Onu sana bağışlamam.

-Evet, yap bunu.

-Hayır yapmayacağım.

Bu sefer (el ve ayağında hala zincir parçaları bulunan) Ebu Cendel³⁶ söze katılarak şöyle haykırdı: “Ey Müslümanlar ben Müslüman olup bunca işkenceler çektikten sonra yine de beni müşriklere iade mi edeceksiniz? Bunun üzerine ashap, Müslüman olup Kureyş’ten kaçan kişilerin tekrar müşriklere iade şartından dolayı çok öfkeleniler ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’e gidip dediler ki, “ey Allah’ın Resulü (s.a.s.)! bu maddeyi siz mi yazdırdınız? Hz. Peygamber (s.a.s.) de onlara “evet, çünkü (dinden çıkıp) onlara geri giden kişi, zaten Allah’tan uzaklaşmıştır, (Müslüman olup) bize gelenlere ise Allah bir çıkış ve kurtuluş yolunu gösterir” diye cevap verdi. Hz. Ömer ise (yapısı gereği) bu durum karşısında çok öfkelenmişti. Kendisi der ki, Hz. Peygamber (s.a.s.)’e bizzat gittim ve dedim ki,

-“sen Allah’ın Hak Peygamber’i değil misin?

-Evet, Allah’ın hak peygamberiyim.

-Biz hak üzerinde ve düşmanımız da batıl üzerinde değil mi?

-Evet, öyledir.

-O zaman dinimiz konusunda neden bu zillete katlanıyoruz?

-Ben Allah’ın elçisiyim, ben O’na isyanda bulunmadım ve O banım desteğimidir.

-Siz bize, gidip Kâbe’yi tavaf edeceğimizi söylemediniz mi?

-Evet, ama ben sana bu sene mi dedim?

-Hayır.

-Sen gelip O’nu tavaf edeceksin.

Hız. Ömer der ki, Sonra Hız. Ebu Bekir’e geldim ve aramızda şöyle bir diyalog geçti:

-(Hız. Peygamber’i kastederek) bu zat Allah’ın Hak Peygamber’i değil mi?

-Evet, Allah’ın hak Peygamber’idir.

- Biz hak üzerinde ve düşmanımız da batıl üzerinde değil mi?

³⁶ Diğer bir rivayete göre, Süheyl b. Amr başını kaldırıp birden oğlu Ebu Cendel’i yanı başında görünce son derece öfkeleni ve ayağa fırlayıp Müslümanların huzurunda onun yüzüne dikenli bir dalla vurmaya başladı. Bir taraftan da yakasına yapıştı. Ebu Cendel ise sesi çıktığı kadar bağırarak dedi ki, “ey Müslümanlar beni dinimden alıkoymaya çalışan bu müşriklere geri mi vereceksiniz?” (El-Vakidi, Muhammed b. Ömer, el-Mağazi, Yayın: Daru’l-A’la, c. II, s. 608, Beyrut, 1989/1904).

- Evet, öyledir.

- O zaman dinimiz konusunda neden bu zillete katlanıyoruz?

Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in verdiği cevabı verdikten sonra Hz. Ömer'e ilaveten şunları söyledi: "Ey Ömer (Hz. Peygamber'i kastederek) sakın ne olursa olsun O'na muhalefet edip emrinden çıkma. Ben O'nun Allah'ın Resülü (s.a.s.) olduğuna şahadet ederim." Hz. Ömer de, "ben de şahadet ederim" dedi. Daha sonra Hz. Ömer (o gün yaptıklarına pişman olarak) der ki, "o günkü söylediklerimden sorumlu tutulmayayım diye, o zamandan beri durmadan oruç tutar ve sadakada bulunurum."

Konuyu rivayet eden Abdullah der ki, "Hz. Ömer'in Hz. Peygamber (s.a.s.)'e bu konuda ısrarla başvurmasının sebebi, barış antlaşması şartlarının hikmetini öğrenmeye çalışmaktı. Sadece müşriklerin başarısına engel olmak istiyordu. Onun için o günkü sözleri için Hz. Ömer mazur sayılır. Zira o, bir içtihatla bulunmuştu."³⁷

Müslümanlar, antlaşma metninin başında "bismillahirrahmanirrahim" yerine Cahiliye döneminde bilinen "bismikellahumme" ve "Muhammedu'r-Resulullah" yerine "Muhammed b. Abdullah" yazılmasını ister istemez kabul etmişlerdi. Bunu kendi zaferleri olarak yorumlayan Kureyşliler, Müslümanların geri adım attıklarını düşündüler. Fakat "bismikellahumme" sözünde bir şirk yoktu, Muhammed b. Abdullah yazılması da durumu değiştirmiyordu. Umrenin engellenmesi ise geçici bir olaydı. Esir ve mültecilerle ilgili maddeye gelince, Müslümanlardan kaçan kişi ancak bir münafık veya mürtet olabilirdi ve böylesinin kaçması hiç şüphesiz daha hayırlıydı; hâlbuki Mekke'den kaçıp Medine'ye sığınan kimse yeni bir Müslüman demektir. Müslümanlığı kabul edenlerin sayısının Mekke ve çevresinde artması Mekkeliler için tehlike oluştururdu ve Müslümanların askeri bir harekât yapması halinde, bu yeni mühtediler onlara yardımda bulunabilirlerdi. Kureyş'i Hayber'den soyutlamak ise Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ileriye gören politikasının önemli bir sonucuydu.³⁸ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.)'in fetih felsefesinin strateji ağırlıklı ve her şeye rağmen verilen söze sadakat örneği özelliğini

³⁷ Salih, Abdullvahid, Subulu's-Selam min Sahih-I Sireti'l-Enam, Yayın: Mektebetu'l-Ğureba, ed-Daru'l-Eseriyye, c. I, s. 455, Basım yeri belirsiz,1428.

³⁸ Hamdullah, Muhammed, "Hudeybiye Antlaşması", DİA, XVIII, s. 298.

taşıyan Hüdeybiye antlaşması Müslümanlar için geleceğe yönelik çok önemli kazanımlara sahipti. İslâm tarihi boyunca Müslümanlar için ders verici maddelerle dolu olan bu tarihi antlaşmanın sonuçları büyük öneme sahipti. Bu sonuçların en önemlisi şüphesiz Ayetle de teyit edilen bir fetih özelliğine sahip olması idi. Bu aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.s.)'in barış antlaşması cinsinden olan bir fetih örneğini teşkil ediyordu. Bu antlaşmanın en önemli bazı kazanımları şu maddelerden ibaretti:

- 1) Mekke'nin fethine doğru atılmış feli bir adım olan Hüdeybiye Antlaşması sayesinde Müslümanlar daha fazla serbestlik kazandılar.
- 2) Tehlikeler de bir süre için önlenmiş oldu.
- 3) Bu antlaşma İslâm tarihinde bir dönüm noktası teşkil eder oldu.
- 4) O güne kadar Müslümanları tanımayan, onları muhatap saymayan ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'e atalarının dinini ortadan kaldırmak isteyen bir asi nazarıyla bakan Kureyşli müşrikler, bu antlaşma ile Müslümanları kendileriyle denk bir taraf olarak kabul etmiş oldular.
- 5) Bu durum diğer müşrik kabilelerin arasına korku saldı ve yakın bir gelecekte Müslümanların hâkim güç olacaklarına inanmalarını sağladı.
- 6) Bu antlaşma ile Kureyşiler'in Müslümanlara karşı feli düşmanlığı sona erdi.
- 7) Hem Müslümanlara hem de müşriklere savaş tehdidinden uzak bir ortamda birbirlerini daha iyi tanıma ve aralarındaki ilişkileri geliştirme imkânı verdi.
- 8) O zamana kadar diğer Araplar nezdindeki itibarından faydalanarak Medine Devleti aleyhine gerçekleştirilen her hareketin başlatıcısı olan Kureyş ile barış yapıldı. Böylece, esasen Hz. Muhammed (s.a.s.) ile doğrudan bir anlaşmazlığı bulunmayan diğer Arap kabileleri Müslümanlarla rahatça görüşüp İslâmiyet hakkında bilgi edindiler ve onların giderek artan güç ve nüfuzları karşısında ihtida ettiler.
- 9) İslâmiyet Arap yarımadasında hızla yayılmaya başladı; öyle ki Hüdeybiye Antlaşması'ndan Mekke'nin fethine kadar

geçen iki yıl içinde Müslüman olanların sayısı, o güne kadar geçen on sekiz yıl içerisinde İslâmiyet'i kabul edenlerin sayısını aştı.

- 10) Önceleri benimsenmeyen Hüdeybiye Antlaşması, aslında Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Ku'an ile de teyit edilen en büyük siyasi zaferi idi.
- 11) Bu antlaşma aynı zamanda Hayber'in fethine zemin hazırlamıştı. Nitekim Resul-i Ekrem daha bir ay bile geçmeden 1500 kişilik bir kuvvetle Hayber üzerine yürümüş ve Yahudilere ağır bir darbe indirmişti.
- 12) Hayber'de kazanılan zafer Arap kabileleri üzerine şok etkisi yapmış ve sayıları hızla artan Müslümanlar, Kureyş müşriklerinin antlaşmayı bozmaları üzerine iki yıl sonra Mekke'yi fethetmişlerdi.
- 13) Resul-i Ekrem (s.a.s.) bu antlaşmadan sonra Bizans ve Sasani İmparatorlarına, Mısır Mukavkısı'na, Habeş Necaşi'sine ve bazı Arap emirlerine mektuplar göndererek onları İslâm'a davet etmişti.
- 14) Hz. Muhammed (s.a.s.) üç yıl içinde barışçı yollarla davetini ve devletini on kat büyütmüş ve hemen hemen bütün Arap yarımadasını hâkimiyeti altına almıştı.

Hudeybiye Antlaşması'nın ertesi yılı Müslümanlar umre yapmak üzere Mekke'ye gittiklerinde şehir halkı dağlara çekildi. Allah Resulü (s.a.s.) isteseydi oradan ayrılmaz ve Mekke'yi İslâm devletine ilhak ederdi. Ancak onun siyasetinde ahde vefasızlığa yer yoktu. Nitekim daha önce antlaşma yazılırken Ebu Cendel olayında Hz. Peygamber (s.a.s.), ashabın hoşuna gitmemesine rağmen antlaşma şartları uyarınca onu babası Süheyl b. Amr'a teslim etmişti. Buna karşılık yine aynı günlerde ona sığınan iki kadını, antlaşmada sadece erkek mültecilerden söz edildiğini belirterek geri vermemiş ve Kureyş te bunu kabul etmek zorunda kalmıştı. Daha sonra Ebu Basir Mekke'den kaçıp Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına Medine'ye geldi. Kureyşliler antlaşma gereğince onun kendilerine iade dilmelerini istediler. Resul-i Ekrem (s.a.s.) de kabul etti. Ebu Basir yolda kendisini götüren iki muhafızdan kurtulup Medine'ye döndü. Ancak tekrar Kureyş'e teslim edilmekten korktuğu için buradan ayrılarak Mekke-Suriye

ticaret yolu güzergâhındaki İs veya Sifulbahr mevkiine yerleşti.³⁹ Başta Ebu Cendel olmak üzere kendisi gibi Mekke'den kaçıp antlaşma uyarınca Medine'ye giremeyen yeni Müslümanlar da ona katıldılar. Bunun üzerine Kureyş, İslâmiyet'i kabul ederek Medine'ye sığınan Mekkeliler'in geri verilmesi şartının kaldırılmasını istedi.⁴⁰ Böylece Hz. Peygamber (s.a.s.) in, kararında ne kadar haklı olduğu dost ve düşman tarafından görülmüş oldu.

Bir Fetih Olarak Hüdeybiye'nin Bazı Özellikleri

a) Hüdeybiye olayı, Kur'an'la bildirilen ve Allah tarafından Peygamber (s.a.s.)'ine lütuf ve ikram özelliğine sahip bir müjdeden ibaretti. Kur'an'ın müjdesi aslında yıllardır Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ashabının hasretini çektiği memleketleri Mekke'ye girip Kâbe'yi tavaftı.⁴¹ Ancak Kabeyi tavafı haber veren Allah, aynı yıl için onlara o imkânı vermedi. Bunun yerine şartlar onları tarihe "Hüdeybiye Antlaşması" olarak geçen bir sözleşmeyi kabule zorladı. Fakat bizce en çok dikkate değer olan da, daha evvel hesapta görülmeyen bu şartların Allah tarafından desteklenip onaylandığının Kur'an'la bildirilmesiydi. Ayet şöyledir: "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile ahdine vefa ederse Allah ona büyük mükâfat verecektir."⁴²

b) Bey'atu'r-Ridvan⁴³ olarak adlandırılan ve Kur'an'ın onayının yanı sıra Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından da çok önemsenen bu bi'atı öven ayette, özellikle bu sözleşmede Müslümanların Allah'a söz vermiş olduklarını ve bu sözü bozmanın ağır cezasını haber vermekteydi. Nitekim muhtelif ayet ve hadisler, verilen söze sadakatin önemini vurgulamaktaydı. Ayet şöyle: "Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahitlerine riayet ederler."⁴⁴ Böylece Mekkeli müşrikler ile Hz. Peygamber (s.a.s.) arasında gerçekleşecek olan asıl sözleşmede, söze sadakatin ne kadar önemli

³⁹ Ebu Basir için bkz.Salih, Abdullvahid, Subulu's-Selam min Sahih-I Sireti'l-Enam, Yayın: Mektebetu'l-Ğureba, ed-Daru'l-Eseriyye, c. 1, s. 457, 458, 1428

⁴⁰ Hamidullah, Muhammed, "Hüdeybiye Antlaşması", DİA, XVIII, s. 299.

⁴¹ Bkz. Fetih, 48/27.

⁴² Fetih, 48/10.

⁴³ Ebu'l-Fida İsmail, İbn Kesir, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, Tahkik: Sami b. Muhammed Selame, c.7, s. 330, 1999; Bkz. Şemsu'd-Din el-Kurtubi, el-Cami li-ahkami'l-Kur'an, c. 16, s. 267, Kahire, 1964.

⁴⁴ Mü'minun, 23/8.

olduğunu vurgulayan bir ilâhi uyarı söz konusudur. Nitekim Hz. Ömer gibi ashabın büyükleri dâhil, hemen hemen ordunun çoğu müşriklerin öne sürdüğü bu çok ağır şartların kabul edilmemesinden yanaydı. Özellikle Kureyş Heyeti'nin başı sayılan Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebu Cendel konusu, biran için bazı Müslümanları söz dinlememe noktasına getirmişti. Zira Ebu Cendel Mekke'de Müslüman olduğu için babası tarafından eli ayağı bağlanarak hapsedilmişti. Mağdur ve mazlum olarak uzun süre işkencelere maruz kalmıştı. Nihayet uzun çabalar sonucunda bir fırsatını bulmuş, el ve ayaklarındaki zincirlerle Hudeybiye'ye gelerek Müslümanlara sığınmıştı. Bu adeta yürek parçalayıcı manzara karşısında işin hakikatini göremeyen bazı Müslümanlar, buna tahammül edememişlerdi. Ancak Antlaşma'nın şartlarından biri de Mekke'den kaçıp Hz. Peygamber (s.a.s.)'e sığınacak hiçbir Kureyşlinin kesinlikle kabul edilmeyip kendilerine iadesi idi.

Fakat bu şarta, Müslüman kadınların dâhil olmadığı şu olaydan anlaşılmaktadır: İbn İshak'ın rivayetine göre Zühri ve Abdullah b. Ebu Bekir şöyle dediler: “Ümmü Kulsum bint Ukbe b. Ebu Muayd Hüdeybiye senesinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına hicret etti. Kardeşleri Velid ile Fulan ibna Ebu Muayd gelip onu Hz. Peygamber (s.a.s.) den geri istediler. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) isteklerini reddederek kız kardeşlerini onlara vermedi. Çünkü daha evvel Hüdeybiye Antlaşması'nda Kureyş temsilcisi Süheyl b. Amr'ın konu ile ilgili ifadesi şöyleydi: 'Bizden size gelen her Müslüman erkeği geri vermeniz şarttır.' Bu ifade ile bu şarta kadınların dâhil olmadığı ortaya çıkmaktaydı.”⁴⁵ Zaten henüz yeni Hz. Peygamber (s.a.s.) ile bu antlaşmayı imzalayan müşriklerin temsilcisi Süheyl b. Amr, ısrarla bu şartın gereği olarak Ebu Cendel'i geri istiyordu.⁴⁶ Hem de bu kabul edilmediği takdirde antlaşmanın geçerliliğini kaybedeceğini söylüyordu. Muhtemelen Süheyl hayatı boyunca yakından tanımış olduğu Muhammedu'l-Emin olan Hz. Peygamber (s.a.s.)'in her ne pahasına olursa

⁴⁵ Ebu Bekir Ahmet, el-Beyhaki, es-Sünenü'l-Kubra, Tahkik: Muhammed Abdulkadir Ata, c. 9, s. 383, Beyrut, 2003, NO: 18836.

⁴⁶ Müşriklerin temsilcisi Süheyl'in iadesini istediği kişi, kendisini oğlu Ebu Cendel idi. O da bir erkekti. Böylece hem sözleşmede iadesi gerekli olanın erkek olduğu yazılmıştı ve o anda iade ile karşı karşıya kalan da bir erkekti. Onun için olayın seyri gereği kadınlar bu şartın kapsamı dışında kaldı. Her ne kadar az evvelki olayda hicret eden kadın da geri istendiyse de bu, Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından kabul görmemişti. Nitekim daha sonra ayet bu konuyu açıklığa kavuşturdu.

olsun verdiği sözden dönmeyeceğini tahmin ediyordu. Nitekim öyle de oldu. İçi yandığı halde Hz. Peygamber (s.a.s.), Ebu Cendel'e sabır tavsiye ederek bir müddet daha tahammül etmesini istedi ve onu babasına geri verdi. Zira olayların tümü göz önünde bulundurulunca bu olayın önemi daha iyi anlaşılacaktı. Başta az evvel belirtilen kazanımların Müslümanlar için ne kadar önemli olduğu belki sonradan anlaşılacaktı. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) onları, antlaşmayı imzalarken görüyordu.

c) Bu antlaşmanın diğer bir özelliği de Bey'atu'r-Rıdavan'da olduğu gibi Kur'an ayetleri ile gerçekleşen ilahi müdahaleye veya onaya mazhar olmasıdır. Ayet şöyle: "Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları, imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. Onların (kocalarının) sarf ettiklerini (mehirleri) geri verin. Mahirlerini kendilerine verdiğiniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, sarf ettiğinizi isteyin. Onlar da sarf ettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda o hüküm eder. Allah bilendir, hikmet sahibidir."⁴⁷

Urve b. Zübeyr'den gelen rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) Hüdeybiye'de Kureş'le barış antlaşmasını yaptığında kabul ettiği bir şarta göre, Mekke'den velisinden izinsiz gelenleri kabul etmeyip geri gönderecekti. Ancak Mekke'den Müslüman kadınlar hicret edip Medine'ye gelince Cenab-i Hak onları imtihan etmelerini, eğer gerçekten Müslümanlık için geldilerse geri göndermemeleri emrini gönderdi.⁴⁸ İşte buna binaen Mümtehine 10. Ayet nazil oldu ve Müslümanlıkta samimi olan kadınların geri gönderilmemeleri istendi.

d) Diğer önemli özellik ise Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, ordunun büyük çoğunluğunun karşı çıkmasına rağmen söze sadakatın en güzel örneğini vermesidir. Allah Resulü'nün İslâm öncesi dâhil en belirgin ahlâki vasfı olan Muhammedu'l-Eminlik'ten hiçbir şekilde taviz verilmediğinin çok çarpıcı bir belgesiydi. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hayatındaki olaylarla yaşanan bu emnu-eman konusu İslâm Tarihi'nin ileriki yıllarında gerek

⁴⁷ Mümtehine, 60/10.

⁴⁸ Ebu Bekir Ahmet, el-Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, Tahkik: Muhammed Abdulkadir Ata, c. 9, s. 382, Beyrut, 2003, NO: 18835.

ashap ve gerek diğer fatih ve mücahitler için bir örnek anahtar mesabesindeydi. Fetihler esnasında çeşitli toplumlarla gerçekleşen değişik münasebetlerde Müslümanların Hz. Peygamber (s.a.s.)’den miras alıp fiil ve davranışlarında ortaya koydukları bu vasıf her yönden çok önemli olmuştu. Nitekim daha evvel geçtiği gibi İslâm’da ilk fetih örneği sadece tebliğ ve üsve-i hasene sonucunda gerçekleşen Medine fethidir. Şüphesiz tebliğ ve üsve-i hasne denince de akla Allah Resulü’nün örnekliliği gelir. Öyle ki, Allah Resulü’ndeki bu ahlâk nimeti, Kur’an’ın övgüsüne mazhar olmuştur. Ayet şöyle: “Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”⁴⁹ Hz. Peygamber (s.a.s.)’in hayatı incelendiği zaman, gerek İslâm öncesi ve gerek sonrası bu büyük ahlâkın en önemli maddesinin emanet ve sadakat olduğu görülecektir. Zira önder ve rehberlerin hayatında eksiksiz olarak bulunması gereken bu vasıftır. İnsanlara güven ve itimat veremeyen rehberlerin hiçbir davetini, insanlar gönül rahatlığı ile kabul etmezler. Aksine emanet ve dürüstlüğü fiil ve davranışlarında ortaya koymuş insanların sözlerine herkes değer verip inanmak ister. Zaten bu durumu Hz. Peygamber (s.a.s.)’in risâlet ve tebliğ hayatının her safhasında görüyoruz. Bu gerçeğin değişik zamanlarda Kureyşliler tarafından itiraf edildiğini görüyoruz. Fakat bunun, ihtida etmiş, ancak dini uğurunda memleketini bırakıp ta Habeşistan gibi uzak bir ülkeye hicret etmiş o samimi Müslümanlardan duyulması daha bir dikkat çekicidir. Habeşistan muhacirlerinin sözcüsü olan Cafer b. Ebu talip Necaşi’ye hitaben şöyle demişti: “Ey Kral! Biz cahiliye ehli olan bir toplumduk. Putlara tapar, ölmüş hayvan leşini yer, her türlü fuşiyatta bulunur, akraba ve yakınlarımızla ilgilenmez, sıla-i rahimde bulunmaz, komşularımıza her türlü kötülüğü yapar ve adeta güçlü olanımız zayıf olanı yerd. İşte Allah içimizden bir peygamber gönderene kadar biz böyle bir hayat yaşamaktaydık. Bu Peygamber (s.a.s.)’in nesebini, doğruluğunu, güvenilirliğini ve iffetini çok iyi biliyoruz. Bizi Allah’ın birliğine inanmaya ve sadece O’na ibadet etmeye davet etti...(İslâm’ın emirlerini anlatarak) biz de O’nu tasdik ettik ve O’na inandık.”⁵⁰

İşte ashap tarafından itiraf edilen Hz. Peygamber (s.a.s.)’in bu emanet ve sadakat vasfı, İslâm’ı kabul etmelerinde en önemli gerekçe olmuştu. Bu vasfın önemi fetihler tarihi boyunca görüldüğü gibi, özellikle

⁴⁹ Kalem, 68/4.

⁵⁰ İbn Hişam, A.g.e., c., 1, 336.

konumuz Hüdeybiye Antlaşmasında hem Müslümanlar ve hem de müşrikler üzerinde son derece kalıcı etkiler bırakmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) zaten Allah'ın kendisine bildirmesiyle bu antlaşmanın sonunun ne kadar hayırlı olacağını, nihayet itibariyle bu antlaşmanın Müslümanlar için bir kurtuluş vesilesi olacağını biliyordu. Bu antlaşma İslam'ın tam manasıyla ortaya çıkmasına yol açacaktı. Onun için Hz. Peygamber (s.a.s.) Müslümanları teskin etmeye çalışıyordu.⁵¹ Onlara nasihatle bulunarak şöyle buyurdu: “Biz Kureyşliler’le bir barış antlaşması yaptık. Onlar bize, biz de onlara Allah adına söz verdik. Onun için biz sözümüzden çıkarak onlara haksızlık yapamayız.”⁵²

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), antlaşmanın yazılıp onaylanması esnasında başta Hz. Ömer olmak üzere birçok kişinin o günkü itirazlarını daha sonra zaman zaman onlara hatırlattı. Meselâ, Hz. Peygamber (s.a.s.) Kâbe’yi ziyarette ve ihramdan çıkıp tıraş olduktan sonra Müslümanlara buyurdu ki, “işte bunu size söz vermiştim. Mekke fethi günü de elinde Kâbe anahtarı ile Hz. Ömer’i çağırttı ve O’na hitaben buyurdu ki, işte Hüdeybiye’de bunu size söz vermiştim. Daha sonra Vedâ Hacc’ında da Arafat’ta yine Hz. Ömer’e buyurdular ki, işte bunu size söz vermiştim.” Bunun üzerine Hz. Ömer dedi ki, “Ey Allah’ın Resulü! İslam’da Hüdeybiye Fethi’nden daha büyük bir fetih yoktur.” Hz. Ebu Bekir de “İslam’da Hüdeybiye fethinden daha büyük bir fetih yoktur. Fakat o gün (Hüdeybiye günü) insanlar Allah ile Resulü Hz. Muhammed (s.a.s.) arasında olup biteni bilmiyorlardı. Allah kulları gibi aceleden yana değildir.”⁵³

Kanaatimizce Hüdeybiye Antlaşmasının Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer tarafından da en büyük fetih olarak kabul etmelerinde bu saydığımız özelliklerin rolü çok büyük olmuştur. Özellikle her ne pahasına olursa olsun verilen söze sadakat veya diğer bir ifade ile emanet vasfının fiilen ortaya konması, dost ve düşmana güven vermişti. Böylece bu tutum ve davranışlar Hz. Peygamber (s.a.s.)’ in fetih felsefesinin en önemli özellik ve ölçülerinden biri olmuştur.

⁵¹ Ed-Darimi, Muhammed b. Hibban, es-Siretu’n-Nebeviyye ve Ahbaru’l-Hulefa, Yayın: el-Kütbu’s-Sekafiyye, c.I, s. 284, Beyrut, 1417.

⁵² İbn Hişam, A.g.e., c. II, s. 318.

⁵³ El-Vakıdi, Muhammed b. Ömer, el-Mağazi, Yayın: Daru’l-A’la, c. II, s. 607, Beyrut, 1989/1904.

Bir Fetih Örneği Olarak Mekke

Hüdeybiye Antlaşması ile Beni Bekir b. Abdümenât ve Huzâa arasında Cahiliye döneminden beri süregelen kan davasının ortadan kaldırılmasına rağmen Kureyş'in desteğini alan Beni Bekir kabilesi, Müslümanların müttefiki olan Huzâa kabilesine gece baskını düzenleyerek kabilenin reisi Kâ'b b. Amr ile bazı Huzâalılar öldürdü. Bunun üzerine Huzâa kabilesi Medine'ye bir heyet göndererek olan biteni Hz. Peygamber (s.a.s.)'e bildirdi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.s.) Kureyşliler'e bir mektup yollayarak Beni Bekir'le ittifaktan vazgeçmelerini veya öldürülen Huzâalılar'ın diyetini ödemelerini istedi. Aksi takdirde Hüdeybiye Antlaşması ihlâl edilmiş olacağından kendileriyle savaşaacağını bildirdi. Kureyşliler, diyet ödemeyi ve Beni Bekir ile dostluktan vazgeçmeyi reddetmekle birlikte Hüdeybiye Antlaşması'nı yenilemek üzere reisleri Ebu Süfyan'ı Medine'ye gönderdiler. Ancak Ebu Süfyan Medine'deki girişimlerinden olumlu bir sonuç alamadı. Mekke'ye yürümeye karar veren Hz. Peygamber (s.a.s.), kan dökmek ve düşmanı hazırlıksız yakalamak için gideceği yeri gizli tutarak sefer hazırlıklarına başladı; Müslüman kabilelere haber gönderip Medine'de toplanmalarını istedi. Ordusunun gerçek gücünü saklamak amacıyla bazı kabilelerin yol boyunca katılmasını emretti. Medine'den çıkış yasaklandı ve Medine-Mekke arasındaki önemli geçitlere nöbetçiler yerleştirilerek Mekke'ye gidişe izin verilmedi. Yapılan hazırlıkları Kureyşliler'e bildirmek isteyen Hâtip b. Ebu Beltea'nın gönderdiği haberci, bu durumdan vahiy yoluyla haberdar olan Resûl-i Ekrem'in görevlendirdiği sahabiler tarafından yakalandı. Hz. Peygamber (s.a.s.) ordusuyla H. 8, 13 Ramazan (4 Ocak 630) günü şehirden çıktı. Ancak Mikât yeri olan Zülhuleyfe'de ihrama girmeyerek seferin yönü konusundaki gizliliği devam ettirdi. Yol boyunca katılanlarla birlikte 10 000 kişiyi bulan İslâm ordusu Mekke girişindeki Merrüzzahrân'da⁵⁴ konaklayıncaya kadar Kureyşliler seferden haberdar olmadı.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.) başta Ebu Süfyan olmak üzere Ümmü Hâni, Hâkim b. Hizâm, Ebu Riveyha ve Büdeyl b. Verka gibi Mekkeliler'in evine

⁵⁴ Bkz. en-Nemri, el-Hafız Yusuf, ed-Durer fi ihtisari'l-mağazi ve's-Siyer, Tahkik: Şevki Dayf, c. I, s. 215, Kahire, 1403 Ayc. Bkz. es-Suheyli, Abdurrahman b. Abdullah, er-Revdu'l-Unf fi şari's-Sireti'n-nebeviyye, Tahkik: Ömer Abdusselam, Yayın: Daru ihyai't-Turasi'l-Arabî, c. VII, s. 206, Beyrut, 2000.

sıĝınanlara himaye hakkı verip bu kişileri onurlandırdı ve gönüllerini İslâm'a ısındırmak istedi. Ebu Süfyan'dan sonra Mekke'ye gelen Hz. Peygamber (s.a.s.) in amcası Abbas da Mekkeliler'e aynı şeyleri söyledi; onlar da Mescid-i Haram'ın içerisine ve evlerine dağıldılar. Dört koldan aynı anda Mekke'ye girilmesini planlayan Resûl-i Ekrem, kumandanlarına mecbur kalmadıkça savaşmamalarını, kaçanları izlememelerini, yaralı ve esirleri öldürmemelerini ve Safa tepesinde kendisiyle buluşmalarını bildirdikten sonra ilk önce sağ kol birliĝinin kumandanlığını yapan Halit b. Velid'in harekete geçmesini emretti. Mekke müşriklerinin Safvan b. Ümeyye kumandasında İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr gibi Mekke eşrafı ile çoĝunluĝu müttetik kabilelerin kuvvetlerinden oluşan birliĝinin yerleřtirildiĝi güneydeki Lît adı verilen yerden şehre giren Halit b. Velid Handeme daĝının eteklerinde bunları kısa sürede bozguna uğratıp şehrin fethi sırasındaki tek mukavemeti kırdı. Halit b. Velid'in Hazvere çarşısına kadar kovaladıĝı bu kuvvetlerden canlarını kurtaranlar evlerine kapanarak ya da silahlarını bırakarak aman aldılar. Çatışmalarda Mekkelilerden on iki veya yirmi sekiz kişi ölmüş, Müslümanlardan ise iki veya üç kişi (Hubeyş b. Halid, Kurz b. Cabir ve Seleme b. Mila' el-Cüheni) şehit olmuştu. Kumandanlığını Sa'd b. Ubade'nin yaptıĝı Ensar birliĝi Mekke'nin batı tarafından Zübeyr b. Avvam'ın kumanda ettiĝi Muhacirlerden oluşan sol kol birliĝi de kuzeyden şehre girdi. Merkezi birliĝin başında bulunan Hz. Peygamber (s.a.s.) ise Mekke'nin yukarı kısmından kuzey- batıdaki Ezahir yolunu takip ederek Mekke'ye girip Hacûn'da konakladı ve diĝer birliklerle Safa tepesinde buluştu. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in Mekke'ye hangi tarihte girdiĝi konusunda farklı rivayetler bulunmakla birlikte fethin H. 8, 20 Ramazan (11 Ocak 630) da gerçekleştiĝi genel olarak kabul edilmektedir. Daha sonra Mescid-i Haram'a giden Hz. Peygamber (s.a.s.) Kâbe'yi tavaf ettikten sonra yaptıĝı konuşmada Mekke'nin harem olduğunu ve bu statüsünün devam edeceğini vurguladı. Hz. Peygamber (s.a.s.) Mekkelilere verilen aman neticesinde umumi af ilan edildiĝini belirtti. Aynı tarihte Mescidi-i Haram'a daha önce ismi tespit edilen kişilerin evlerine ve kendi evine sıĝınanlarla silahını bırakanların emniyette olduğunu, esir alınanların öldürülmeyeceğini ve hiç kimsenin takibata uğramayacağını bildirdi. "Kanı heder edilenler" diye anılan ve Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Müslümanlara karşı düşmanlıklarıyla tanınan on kadar kişi umumi affın

dışında bırakıldı. Bunlardan yakalanan üç kişi öldürülmüş, İkrime b. Ebu Cehil gibi bir kısmı Mekke'den kaçmış, bir kısmı da sonradan affedilmişti. Mekkeliler Hz. Peygamber (s.a.s.)'e biat edip Müslüman oldular. Kendilerine esir muamelesi yapılmayarak serbest bırakılan bu kişilere "tuleka" denilmiştir. Resûl-i Ekrem fetih konusunda ayrıca hac ve Mekke idaresiyle ilgili hicabe⁵⁵ (sidane) ve sikaye⁵⁶ dışındaki bütün görevleri ilga ettiğini (sona erdirdiğini) bildirdi. Bir süre Hz. Peygamber (s.a.s.)'in uhdesinde kalan iki görev, esasları yeniden belirlendikten sonra Cahiliye döneminde aynı görevleri yürütmüş olan Osman b. Talha'ya ve Hz. Abbas'a devredildi. Attab b. Esid mekke valiliğine, Said b. Said çarşayı kontrol görevine getirilirken Muaz b. Cebel yeni Müslüman olan Mekkelilere Kuran'ı ve dini esasları öğretmekle vazifelendirildi. Hicretten sonra Mekke ile Medine arasında başlayan düşmanlık sona ermiş, Hicaz'da İslâm'ın üstünlüğü tesis edilmişti. Nasr suresine ad olan "nasr" (yardım) kelimesinin bütün Araplara üstün gelmeye, aynı suredeki "feth" kelimesinin de Mekke'nin fethine işaret ettiği ileri sürülmüştür. Feth kelimesinin "açmak" şeklindeki anlamından hareketle İbn Abbas Mekke'nin fethine "fethu'l-futuh" adını vermiştir. Çünkü buradaki fetih sadece düşman elindeki bir şehrin alınmasından ibaret olmayıp Mescid-i Harâm'ın kontrolü ve Kâbe'nin fethi anlamına da gelmekte, aynı zamanda kalplerin Allah'ın dinine, İslâm kapısının bütün insanlığa açılışını ifade etmektedir. Bu sebeple Mekke'nin fethedilmesi İslâm fetihlerinin başlangıcı kabul edilmiştir.⁵⁷ Mekke'nin savaşa mı yoksa barış yoluyla mı fethedildiği ve topraklarının ganimet gibi dağıtılıp dağıtılmayacağı konusunda farklı görüşler vardır. Bunlardan birincisine göre fetih barış

⁵⁵ Hicabe: Başta Kâbe'nin bakımı, kapısının ve anahtarlarının muhafazası, kapısının belli zamanlarda ziyaretçilere açılması olmak üzere makam-ı İbrahim'in, hediye edilen kıymetli eşya ile iç ve dış örtülerin korunması ve bakımı gibi önemli hizmetleri ifade eder. Hicâbe kaynaklarda "Kâbe'ye hizmet etmek" anlamındaki sidane ile (sedâne) birlikte de kullanılmıştır. (İbrahim Sarıçam, "Hicâbe" DİA, XVII, s.431.

⁵⁶ Sikaye: "Mekkeliler'in ve hac günlerinde Kâbe'yi ziyaret için gelenlerin su ihtiyaçlarının karşılanması görevi. (Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Sikaye", DİA, XXXVIII, s.178.

⁵⁷ Yazar bu görüşün sahibi olarak Elmalı'yı özellikle belirtmektedir (Elmalı, IX, 6236-6237). Ancak daha evvel de geçtiği şekliyle Hz. Aişe'den rivayetle Medine'nin Müslümanlaşmasının bir fetih olduğu belirtilmişti. Bu da Mekke Fethi'nden evvel gerçekleştiğine göre, bu görüş kesinlik arz etmemektedir. Eğer ordu ile kast idildiyse de mesela, Hayber Fethi de daha öncedir. Konunun uzmanlarının takdirine arz olunur.

yoluyla gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından Mekkelilere verilen âmân ve ilan edilen genel af aynı zamanda barış antlaşmasıdır. Kâbe'nin tazim göreceği ve yüceltileceği gün olarak açıklanan fetih gününde bu antlaşmaya dayanılarak Mekke evleri ve arazisi savaştan gaziler arasında dağıtılmayıp sahiplerinde bırakılmış, hatta muhacirlerin evleri bile onları yurtlarından çıkarılanların elinde kalmıştı. Resul-i Ekrem (s.a.s) Mekke'de kaldığı sürede Hacûnda kurulan çadırdaki ikamet etti. Kendisine evinde kalması teklif edilince Medine'ye hicretinden sonra henüz Müslüman olmayan amcasının oğlu Akil b. Ebu Talib'in evini satmış olduğuna işaret ederek, "Akil bize ev mi bıraktı?" diye serzenişte bulundu ve şehrin fatihi olmasına rağmen evini geri almayı düşünmedi.⁵⁸ Zira O'nun hedefi ve gayesi mal, mülk, toprak elde etmek değildi. Mekke'nin müşriklerin hâkimiyetinden kurtulması ve insanların hak dini seçmede serbest kalmaları O'nun için yeterli idi. Yoksa kendi şehrini fetheden hiçbir komutan herhalde haksız yere kendisinden alınan baba evini gönül rızasıyla başkasına terk etmez. Bu, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e mahsus herhalde.

Mekke Fethi'nin Bazı özellikleri

a) Mekke fethi, her ne kadar görünüşte Müslümanların önce harekete geçmesiyle başlayan bir olay gibi görünüyorsa da, aslında daha evvel bahsi geçtiği gibi bunun sebebi Kureyş'in tutumudur. Kureyşliler kendileri Hudeybiye barış Antlaşmasını istediler ve tüm maddeler birçok müslümanın itirazına rağmen onların isteği doğrultusunda yazıldı. Fakat buna rağmen kendileri bu antlaşmanın şartlarına aykırı hareket ettiler. Bunun en çarpıcı örneği, Hudeybiye antlaşmasının 5. Maddesinin Kureyş tarafından ihlâlidir. Şöyle ki: Hudeybiye Antlaşmasının 4. Maddesine göre, taraflar diğer Arap kabilelerinden istedikleriyle ittifak yapabileceklerdi. Nitekim Müslümanlar Huzaa ile ve Kureyş te Beni Bekir kabilesi ile müttefikti. Antlaşmanın 5. Maddesine göre, bu şartlara tarafların dışında, kendileriyle müttefik olan kabileler de uyacaklardı. Ancak Beni Bekir kabilesi, Kureyş'e güvenerek Müslümanların müttefikleri olan Huzaa'ya saldırarak haksız yere kan dökmüş oldu.⁵⁹ Sözleşmeler konusunda son

⁵⁸ Bkz.Nebi Bozkurt ve Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Mekke", DİA, X XVIII, s. 557.

⁵⁹ bkz.Salih, Abdullvahid, Subulu's-Selam min Sahih-I Sireti'l-Enam, Yayın: Mektebetu'l-Çureba, ed-Daru'l-Eseriyye, c. 1, s. 469.

derece hassas olan Hz. Peygamber (s.a.s.) in haklı tekliflerini reddettiler. Böylece antlaşmayı resmen ihlal etmiş oldular. Dolayısıyla Kurey'şe karşı harekete geçmek sözleşmenin gereği olarak bir zaruret halini aldı. Zira Müslümanların müttefiki olan Huzaa Kabilesi'ni korumak, onlara yardımcı olmak ve karşı tarafta bulunan haklarını almak ta bu antlaşmanın bir gereği idi. Aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.s.)'in haklı olarak hedeflediği fetih stratejisi de bunu zorunlu hale getiriyordu. Aksi takdirde Müslümanlar, çok hassas oldukları güvenirlilik ve itibarlarını kaybedebilirlerdi.

b) Diğer bir husus ta müşriklerin yıllardır bunca zulüm ve haksızlıklarına rağmen Hz. Peygamber (s.a.s.)'in onlara karşı bu kadar merhametli davranmasıdır. Bunun en dikkat çekici göstergesi de Mekke girişindeki Merru'z-Zahran mevkiinde çok sayıda ateş yaktırmasıdır. Asker sayısı on bin kadardı. Rivayete göre her çadırın önünde ateş yakılması istendi. Verilen emir hemen yerine getirildi.⁶⁰ Bunun önemi, düşman da olsa Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kanlarının dökülmesini engellemeye çalışmasıdır. Bu strateji netice verdi ve kan dökülmesi büyük çapta önlenmiş oldu. Onun için bu olay, dünya fetih tarihinde benzersiz bir örnek olarak dost ve düşman tarafından takdirle karşılanmıştır. Nitekim İstanbul kuşatmasında benzeri bir stratejiyi Fatih Sultan Mehmed'in de Mekke Fethi'ndeki durumu uyguladığını görüyoruz.⁶¹ Zira o da boşuna kan akıtılmasından yana değildi. Manevi olarak da çok kuvvetli olan ve Molla Gürani, Ak Şemseddin gibi ilim ve maneviyat büyükleri ile sürekli istişare eden ve onlardan akıl alan bir zat, elbette bu davranışlarında Hz. Muhammed (s.a.s.)'i takip etmek istemişti.

c) Diğer bir husus ta Mekke Fethi'nde görülen ve kanaatimizce Hz. Peygamber (s.a.s.)'in fetih felsefesinin en dikkat çekici özelliklerinden olan mütevazı davranışdır. Dünya fetih ve muharebe tarihine bakıldığında, genelde bir yeri ele geçiren komutanlar son derece mağrur bir şekilde o yere girerler. Muzaffer komutan edasıyla hareket, darbı mesel haline

⁶⁰ İbn Seyyidi'n-Nas, Muhammed b. Muhammed, Uyunu'l-Eser fi fununi'l-mağazi ve's-Şemail ve's-Siyer, c. II, s. 16, Yayın: Daru'l-Kalem, Beyrut, 1993.

⁶¹ Komisyon, Osmanlı Tarihi (el kitabı), Editör: Tufan Gündüz, s. 67, Ankara, 2018.

gelmiştir. Fakat Hz. Muhammed (s.a.s.) bir muzaffer komutan olarak devesinin üzerinde secde edercesine eğilerek Şehre girmiştir.⁶²

d) Feth'in bizce en önemli özelliği, hayatı boyunca kendisine ve tüm Müslümanlara en büyük zulüm ve işkenceleri reva gören bunca düşmanları için bir genel affı ilan etmesidir. Başta en büyük düşmanlarından Ebu Süfyan, onun eşi ve Hz. Hamza'yı şehit ettirenlerden Hind, ayrıca Ebu Cehl'in oğlu ikrime bunların en dikkat çekici örnekleridir. Ebu Süfyan'ın evini bir sığınma yeri olarak ilan ettirip onu onurlandırması, Hz. Peygamber (s.a.s.) in gönül fethi stratejisinin ayrı bir özelliği olsa gerek.⁶³ Nitekim lütüfkâr davranışlar karşısında Hind gibi azılı düşmanların da kısa sürede kalbi yumuşamış ve âlemlere rahmet olan Hz. Muhammed (s.a.s.) in merhametine ağınmışlardı. Tabi bunun sonucu olarak o güne kadar İslâm'a bunca zarar vermiş olan bu şahsiyetler, İslâm'la müşerref olmuş ve artık Hz. Peygamber (s.a.s.) ile O'nun getirdiği dinin birer fedaisi olmuşlardı. Özellikle İslâm'ın yıllarca en büyük düşmanlarından biri olmakla bilinen Ebu Cehl'in oğlu İkrime'nin Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından kabul edilip İslâm'a kazandırılması, fetih stratejisinin çok manidar bir örneğidir. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) in İkrim'e karşı gösterdiği o peygamberane şefkat, merhamet, ilgi ve samimiyeti Oğün'e kadar müşrikler hesabına gösterdiği kahramanlığı bu sefer İslâm için ortaya koymuştur. Bunun örneklerini Hz. Ebubekir dönemindeki dinden çıkma (ridde) olaylarında ve son olarak onun şehit olması ile sonuçlanan Yermük savaşında görüyoruz.⁶⁴ Bütün bunlar ve burada daha veremediğimiz benzeri örnekler, Mekke feth'nin, bir şehri ele geçime değil aksine o şehir sakinlerinin gönlünü kazanma fethi olduğunu görüyoruz. Zaten daha sonra Hüneyn gazvesi sonrasında yaşanan müellefe-i kulup olayı; ismi üzerinde tamamen gönülleri İslâm'a kazandırmaktan ibarettir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bizzat kendi hayatındaki olaylarla ashaba ve dolayısıyla tüm Müslümanlara örnek olması gereken fetih felsefesi şüphesiz daha sonraki zamanlarda da daima etkili olmuştur. Özellikle Hülefa-i Raşidin döneminde yaşanan çarpıcı örnekleri olduğu gibi

⁶² İbn Kesir, Ebi'l-Fida el-Hafız, el-Bidaye ve'n-Nihaye, c. IV, s. 234, Beyrut, 1994.

⁶³ El-Himyeri, Süleyman, el-İktifa bima tedemmenehu min Meğazi'r-Resul ves-Selaseti'l-Hulefa, Yayın: daru'l-kutubu'l-İlmiyye, c. I, s. 503, Beyrut, 1420.

⁶⁴ Bkz. el-Başa, Abdurrahman Rafet, Suverun min Hayati's-Sehabe, c. II, s. 52-70, Beyrut, 1984.

Osmanlıya kadar İslâm Tarihi boyunca bu fetihlerdeki bazı uygulamalar örnek alınmıştır.

Meselâ Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sonrasına bir örnek olmak üzere: Bu günkü Şam şehri Müslümanlar tarafından kuşatılmıştı. Ancak olayın kan dökülmeden; bir barışla sonlandırılması umudu ile Müslümanlar altı ay kadar sabırla beklemişlerdi. Bu esnada da taraflar arasında bir diyalog kurularak bazı görüşmeler yapılmıştı. Fakat şehrin yönetiminde söz sahibi olan Bizanslı papazlar tarafından kasıtlı olarak bu görüşmeler uzatılmaya çalışılmıştı. Böylece soğuk iklim şartlarına dayanamayacakları düşünülen Müslümanlara oyalama taktiği uygulanmıştı. Ancak bu süre içerisinde günlük hayatta çeşitli vesilelerle Müslümanlara muhatap olan ve özellikle ticari faaliyetlerde onların güzel ahlakına, doğruluk ve güvenilirliklerine şahit olan gayr-i Müslim Şam ahalisi, Müslümanlara sempati ve hatta muhabbet duymaya başlamışlardı.⁶⁵ Böylece kabul ettikleri şartlarla gerçekleşen fetihden sonra genelde Müslümanlar tarafından yerli ahalinin kalbi bir bakıma kazanılmıştır. Nitekim daha sonra birçok yerde bölge insanları içten içe Müslümanlara yaklaşmaya başladı. Netice itibariyle kısa bir zaman içerisinde Suriye, Filistin ve Mısır'ın fethi çok daha kolay gerçekleşti. Böylece Hz. Peygamber (s.a.s.) ahlakına sahip olan Müslümanların tavır ve hareketleri bölge fethinde önemli bir rol oynamış oldu.

Müslümanlar hakkında oluşan bu iyi intibalar, İslam ve Bizans mücadelesi süresince artarak devam etmiştir. Öyle ki, Suriye fethi esnasında bazı şehir veya bölgelerin herhangi bir silahlı mücadeleye girmeksizin İslam idaresine teslim olduklarını görüyoruz. İşte bu tür bölgelerden biri de o günkü adıyla Edessa (Şanlıurfa) dır. İslam Tarihi kaynaklarına göre, İslam fetihleri sırasında, Suriye'yi terk edip o günkü Başkent Kostantiniye'ye doğru çekilmek zorunda kalan Bizans Kralı Heraklius, Edessa bölgesine geldiğinde şehrin ahalisine, isterlerse beraberinde kendilerini de götürebileceğini teklif etmişti. Ancak halkın, haklarında çok iyi intibalara sahip oldukları Müslümanlara teslim olmayı

⁶⁵ Bkz. Belâzuri, *Fütûhu'l-Buldan*, s.127,128; Ezdi, *Fütûhu's-Şam*, s.98,99; İbnu'l-Cevzi, *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mulûki ve'l-Umem*, c.IV, s. 143.

tercih ettikleri görülmektedir.⁶⁶ Bu da şüphesiz İslam fetih ahlakı etkisinin önemli sonuçlarından biridir.

Bunun diğer dikkat çekici bir örneği de şudur: Hz. Ebubekir ve özellikle Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Bizans'ın Müslümanlara karşı düşmanca faaliyetleri üzerine ilk İslam orduları tarafından Suriye ve Filistin toprakları büyük çapta fethedildi. Daha evvel Bizans'ın idaresinde olan halk ise, Müslümanları nispeten tanıdıktan sonra çeşitli vesilelerle İslami idareden memnuniyetlerini ifade ederlerdi. Zira aynı dine mensup olmalarına rağmen Suriye Nesturi Hıristiyanları ile Bizans idaresi arsında mezhep farklılığı sebebiyle büyük bir anlaşmazlık vardı. Suriye Hıristiyanları, Ortodoks Bizans'ın zulüm ve haksızlıklarından son derece rahatsızlardı. Müslümanlardan ise herhangi bir şikâyetleri yoktu. Bu hususu İngiliz tarihçi ve ilim adamı Arnold⁶⁷ "İntişar-i İslam" isimli eserinde şöyle dile getirir: "İslam ordusu komutanı Ebu-Ubeyde bin Cerrah, Dimaşk yakınlarındaki Fihl Kasabasında iken Suriye Hıristiyanlarından bir mektup aldı. Bu mektupta aynen şu ifadeler yer almaktadır: "Ey Müslümanlar! Bizanslılar bizim dinimizden olmakla beraber, sizi onlara tercih ederiz. Çünkü siz bize karşı verdiğiniz bütün sözlerinizde durdunuz. Siz Bizans'a göre bize çok daha merhametli davrandınız. Bizans'ın aksine bize herhangi bir haksızlık yapmaktan daima kaçındınız. Bize zarar verecek davranışlardan daima uzak durdunuz. Onun için sizin idareniz onlarınkinden bizim için çok daha iyidir. Çünkü Onlar (Bizanslılar), bizim evlerimizi, tüm mal ve mülklerimizden bizden zorla aldılar."⁶⁸ Bunlar ve bunlara benzer örnekler İslâm tarihinde çoktur. Bütün bu olaylar, İslâm fetihlerinin özellikle kalıcılığında Hz. Peygamber (s.a.s.) ahlakının ve Müslümanlara tavsiye buyurduğu fetih kurallarının ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Bu kurallar gereği kimsenin İslamlaşmaya zorlanmadığı, masum ve silahsız insanlara dokunulmadığı görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber ve Raşit halifeler döneminde fethedilen topraklarda bu günde diğer din mensuplarının serbestçe yaşamakta olmaları da bunun açık bir delilidir. Bu örneklerle en dikkat çekici olanları

⁶⁶ İbnu'l-Esir, el-Kâmil fit'Tarih, c. II, s. 453.

⁶⁷ Arnold, Sir Thomas (1864-1930), İslâm medeniyeti ve sanat tarihi üzerine yayınları bulunan İngiliz müsteşrik.

⁶⁸ Arnold, T. W., İntişar-i İslâm Tarihi, s. 58, Çev: M. Halil Halid, İstanbul, 1943.

özellikle Bizans döneminden kalma Suriye, Filistin ve Mısır gibi bölgelerde rastlanmaktadır. Bunun bizce en önemli sebeplerinden biri, bu bölgelerde daha ziyade Hıristiyan inancına mensup toplumların yaşamasıdır.

Sonuç

İslâm fetihleri, kaynağını Kur'an ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bizzat söz ve davranışlarından almıştır. Dolayısıyla her konuda olduğu gibi bu konuda da kaynaklarda yer alan ve yukarıda ifade edilen bir takım kaide ve kuralların varlığı da kaçınılmazdır. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) ile sonraki Müslümanların titizlikle uyguladığı bu kurallar başka bir toplum veya inanışta görülmemektedir. Öncelikle şunu belirtelim: Hz. Peygamber (s.a.s.)'in devrinde yapılan tüm fetihler ve bu fetihler sebebiyle yapılan silahlı mücadelelerin temelinde din ve mukaddesat için savunma amacı vardır. Başta Bedir Gazvesi olmak üzere Uhud ve Hendek gazveleri tamamen Medine çevresinde cereyan eden ölüm-kalım savunma mücadeleleridir. Hicretten evvel olduğu gibi, hicretten sonra da daima Müslümanlar ve Hz. Peygamber (s.a.s.) müşriklerin baskı ve zulümleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Müslümanlar ve özellikle Hz. Peygamber (s.a.s.) sadece İslâm'a davet görevi ile yetinmek istemişlerdir. Zaten Hicret öncesi Mekke hayatında ilâhi izin henüz verilmediği için her şeye rağmen Müslümanlar savunmak için de olsa kaba kuvvet kullanmamışlardır. Hicret'ten sonra da silahlı mücadele ile savunma izni çıkmasına rağmen, daima saldıran veya Bedir Gazvesi için olduğu gibi, saldırmak için hazırlıklar yapan, müşrikler olmuşlardır. Buna rağmen başta Hz. Peygamber (s.a.s.) olmak üzere Müslümanlar barıştan ve en azından kan dökülmemekten yana olmuşlardır.

Bunun en güzel örnekleri Medine ve Mekke'nin İslâmlaşmasıdır. Medine İslâmlaşması hiçbir silahlı güç kullanmadan; tamamen bir tebliğ ve güzel örnek olmanın eseridir. Mus'ab b. Umayr gibi bir fedakâr sahabinin rehberliğinde ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in emriyle yapılan bir eğitim-öğretim sonucunda gerçekleşmiştir. Mekke ise, düşmanın da olsa kanının dökülmemesi için dünya tarihinde eşine rastlanmayan çabalar sarf edilmiştir. Öyle ki, en ağır suçlular bile affedilmişlerdir. Yukarıda örneklerle verildiği gibi bir fetih olarak kabul edilen Hudeybiye ise tamamen bir barış antlaşmasından ibarettir. Onun için yegâne örneğimiz

olan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in fetih felsefesi esas itibarıyla barış maksatludur. Yanlış zannedildiği gibi bir işgal ve kan dökme amaçlı değildir.

Başta Hz. Peygamber (s.a.s.) ve dört halife dönemlerindeki fetihlerin baş döndürücü bir suratla yayıldığını görüyoruz. Ayrıca çoğunun günümüze kadar kalıcı olması bizce, yukarıda anlatılan Hz. Peygamber (s.a.s.)'in savunma, barış ve aman esaslı fetih stratejisine borçludur. Bu stratejinin kaynağı da şüphesiz âlemlere rahmet olan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in o büyük ahlakıdır. Dolayısıyla başta Hz. Peygamber (s.a.s.) dönemi fetihleri olmak üzere genel olarak İslâm fetihleri için şöyle diyebiliriz kanaatindeyim: Fetih cihada, cihad tebliğe, tebliğ üsve-i haseneye ve üsve-i hasene de Muhammedu'l-Emin'in büyük ahlakına dayanmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in fetih stratejisinde bunu görüyoruz. Onun için İslâm tarihi boyunca bu esaslara dayanan ve bu ölçüleri esas alan fetihler hem başarılı ve daha önemlisi hem de kalıcı olmuşlardır. Zira bazı gayr-i Müslimlerin iddia ettikleri gibi sadece silahlı mücadeleye dayanmış olsaydı, asla kalıcı olmazdı. Gönüller ikna ile elde edilir, kaba kuvvetle değil. İşte baştan beri örnekleriyle anlatılmaya çalışılan Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Fetih felsefesi insanı kazanma felsefesidir. İnsanı kazanma yolu da hak konusunda ikna ve iman ile olur. Bu felsefe insanı yok etmeyi hedef alan ve zulma dayalı, zannedildiği gibi kan dökme üzere kurulan bir felsefe değildir. Bunun en güzel örneği de Mekke Fethi sonrasında en azılı düşmanlardan olan Ebu Süfyan, Hint ve Ebu Cehl'in oğlu İkrime'nin hayatının bağışlanmasıdır.

Kaynakça

- Kur'an Meâlî (T. Diyanet Vakfı), Komisyon, 1997, Ankara.
- Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, Tahkik: Şuayb Arnavut, 2001.
- Arcun, Muhammed Sadık, *Muhammed Resulullah*, Yayın: Daru's-Şamiye, Beyrut, 1995
- Arnold. T. W, *İntişar-i İslam Tarihi*. Çev: M. Halil Halid, İstanbul, 1943.
- Barthold, W, M. F. Köprülü, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Ankara, 1963.
- Başa, Abdurrahman Rafet, *Suverun min Hayati's-Sehabe*, Beyrut, 1984.
- Belâzuri, *Futûhu'l-Buldan*, Tahkik: Rıdvan Muhammed Rıdvan, Mısır, 1932.
- Beyhaki, Ebubekir, *Şuabu'l-İman*, Tahkik: Abdu'l-Ula Abdu'l-Hamit, Yayın: Mektebetu'r-Ruşd. Bombay, 2003.
- Beyhaki, Ebubekir, *Delailu'n-Nubuvveti ve Ma'rifetu ehvali Sahibi's-Şeriatı*, Yayın: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1405.
- Boti, Muhammed Sait Ramazan, *el-Cihad fi'l-İslâm*, Yayın: Daru'l-Fikir, Dimaşk, 1993.
- Darimi, Muhammed b. Hibban, *es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa*, Yayın: el-Kütbu's-Sekafiyye, Beyrut, 1417.
- Ebu Bekir Ahmet, el-Beyhaki, *es-Sünenu'l-Kubra*, Tahkik: Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut.
- Ebu'l-Fida İsmail, İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Tahkik: Sami b. Muhammed Selame, 1999.
- Ebu Ya'la, Ahmet el-Mevsili, el-Mu'cam, Tahkik: İrşadu'l-Hak el-Eseri, Yayın: İdaretu'l-Ulumi'l-Eseriyye, Faysalabad, 1407.
- Ebu Zar', Abdurrahman, Tarihu Ebi Zar'a e'd-Dimaşki, Yayın: Mecmau'l-luğati'l-Arabiyye, Dimaşk, Tarihsiz.
- Ebu Zeyd, Ömer b. Şebbe, Tarihu'l-Medine li İbn Şebbe, Tahkik: Fehim Muhammed Şeltut, Cidde, 1399.
- Ezdi, *Fütûhu's-Şam*, Kahire, 1970
- Fayda, Mustafa, "Fetih", *DİA*, XII.
- Hamdullah, Muhammed, "Hudeybiye Antlaşması", *DİA*, XVIII.
- , Muhammed, *İslam peygamberi*, Çev:M. Said Mutlu, İstanbul, 1966.

- Himyeri, Süleyman, *el-İktifa bima tedemmenehu min Meğazi'r-Resul ves-Selaseti'l-Hulefa*, Yayın: daru'l-kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1420.
- İbn. Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Tarihsiz, basım yeri belirsiz.
- İbnu'l-Cevzi, *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mulûki ve'l-Umem*, Beyrut, 1992.
- İbnu'l-Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, Tercüme: Ahmet Ağırakça, İstanbul, 1986).
- İbn Kesir, Ebi'l-Fida el-Hafız, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beyrut, 1994
- İbn Seyyidi'n-Nas, Muhammed b. Muhammed, *Uyunu'l-Eser fi fununi'l-mağazi ve's-Şemail ve's-Siyer*, Yayın: Daru'l-Kalem, Beyrut, 1993.
- İbrahim Sarıçam, "Hicâbe" *DİA*, XVII.
- İsferayini, Ebu Avane, *Mustahrecu Ebu Avane*, Yayın: Daru'l-Marife, Beyrut, 1998.
- Komisyon, *Osmanlı Tarihi (el kitabı)*, Editör: Tufan Gündüz, Ankara, 2018
- Kureşi, Ebu Muhammet Abdullah b. Vehb, *el-Camiu fi'l-hadis li İbn Vehb*, Yayın: Daru İbn el-Cevzi, Riyad, 1995.
- Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Sikaye", *DİA*, XXXVIII.
- Nebi Bozkurt ve Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mekke", *DİA*, XXVIII.
- Nemri, el-Hafız Yusuf, *ed-Durer fi ihtisari'l-mağazi ve's-Siyer*, Tahkik: Şevki Dayf, Kahire, 1403
- Salih, Abdullvahid, *Subulu's-Selam min Sahih-I Sireti'l-Enam*, Yayın: Mektebetu'l-Ğureba, ed-Daru'l-Eseriyye, Basım yeri belirsiz, 1428.
- Semavi Eyice, "Barthold", *DİA*, V,
- Suhayb Abdulcebbar, *el-Musnedu'l-Mevdu' el-Camiu lil-Kutübi'l-Aşere*, Yayın tarihi: Basım yeri belirsiz, 2013.
- Suheyli, Abdurrahman b. Abdullah, *er-Revdu'l-Unf fi şari's-Sireti'n-nebeviyye*, Tahkik: Ömer Abdusselam, Yayın: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 2000.
- Şemsu'd-Din el-Kurtubi, *el-Cami li-ahkami'l-Kur'an*, Kahire, 1964.
- Taberani, Süleyman, *el-Mucamu'l-Kebir*, Yayın: Mektebetu İbn Teymiye, Kahire, 1994.
- Vakıdi, Muhammed b. Ömer, *el-Mağazi*, Yayın: Daru'l-A'la, Beyrut, 1989/1904.